

Nemzeti Művelődési Intézet

KULTURÁLIS SZEMLE

II. évfolyam, 2015. évi 2. szám

A Nemzeti Művelődési Intézet interdiszciplináris online folyóirata

Tartalomjegyzék

Főszerkesztői ajánlás	3
Juhász Erika: Közösségi kulturális műveltségünk	4
Nemzetközi kitekintés	6
Tankó László: Az aradi minoriták zenei tevékenysége a két világháború között	7
Hazai tudományos műhely	17
Marczin István: A Caffart Képzőművészeti Egyesület közművelődési tevékenysége (társadalmi terek alapján)	18
Mermeze György Gergő – Szabó József: A Déri Múzeum múzeumpedagógiai tevékenysége	22
Junior kutatóműhely	35
Farkas Zsolt: A szívességbank, mint közösségfejlesztő eszköz hozadékai	36
Kovács Henrietta: A kreatív ipar meghatározásai, jellemzői és jelentősége	41
Könyvajánlat, recenzió	51
Izer Boglárka: Recenzió Szabó János Zoltán: "A fesztiváljelenség" művéről	52
Tudományos konferenciák hírei	54
Juhász Erika – Izer Boglárka: Nevelés- és kultúrakutatás európai szinten Budapesten	55
Felhívás publikálásra	57
Impresszum	58

FŐSZERKESZTŐI AJÁNLÁS

Juhász Erika:

Közösségi kulturális műveltségünk

A Kulturális Szemle küldetése, hogy a kultúra széles spektrumán, de elsősorban a közművelődés és a közösségi művelődés témaköreiben, illetve az ezekkel kapcsolatba hozható témákban bemutassa a tudományos relevanciával bíró fontos kutatásokat, tanulmányokat, köteteket és konferenciákat. A Kulturális Szemle témái és szerzői nem csak Magyarország határain belül alkotó szakemberek, mivel a Kulturális Szemle alapítói célul tűzik ki egy Kárpát-medencei magyar Kulturális Szemle működtetését. Ez az interdiszciplináris online tudományos folyóirat így a Kárpát-medence magyar kulturális szakembereinek egy olyan hálózatát kívánja összefogni, akik hisznek a kultúra fontosságában, a kulturális közösségi kezdeményezésekben, és ezt az eszmét szeretnék hosszútávon terjeszteni és fenntartani. Ennek érdekében végeznek elméleti és empirikus kutatásokat, amelyekkel célul tűzik ki a kulturális tevékenységek, intézmények és lehetőségek folyamatos fejlesztését. A Kulturális Szemlébe a tudományos etika betartásával egyaránt publikálhatnak egyetemi oktatók, doktoranduszok, felsőoktatási hallgatók, kutatók, és természetesen a kulturális színtereken dolgozó szakemberek. A kiadás első éveiben elsősorban magyar nyelvű írásokat várunk, a későbbiek folyamán angol nyelvű publikálásra, esetenként angol nyelvű különszámra is lehetőséget kívánunk teremteni, hogy a kultúrával kapcsolatos kutatási eredményeket minél szélesebb körben, nemzetközi viszonylatokban is terjeszteni tudjuk. Ennek a célnak az eléréséért választottuk az online formát is: az elektronikus eszközök segítségével ezek az írások sokkal szélesebb körbe el tudnak jutni az érdeklődőkhöz.

A jelenlegi számunkban a fiatal kutatók írásaira koncentráltunk, az ő önálló, vagy senior kutatókkal közös írásaik dominálnak: Tankó László a nagyváradi Partiumi Keresztény Egyetem hallgatója, Mermeze György Gergő, Farkas Zsolt és Kovács Henrietta a Debreceni Egyetem mesterszakos andragógus hallgatói, Izer Boglárka a Nemzeti Művelődési Intézet Országos Tudományos és Felsőoktatási Szakmai Központjának fiatal kutatója. Az írások közül kettő Tudományos Diákköri Konferencián (TDK) bemutatott dolgozat résztanulmánya: Tankó László az Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencián, Farkas Zsolt a hazai Országos Tudományos Diákköri Konferencián mutatta be sikerrel munkáját. A fiatalok írásai, kutatómunkájuk mutatja, hogy a kulturális kutatásoknak van jövője, és nemzedékről nemzedékre visszük tovább a szakmai alapokat.

A kulturális szakma alapítója, Durkó Mátyás professzor úr is gyakorta mondta a fontos eszmék terjesztése kapcsán az örök igazságot: „Aki felteszi a kolompot, az rázza is!” A kulturális szakma megerősítéséhez szükség van olyan tudományos folyóíratra, amely küldetéséhez illeszkedően a Kárpát-medence számos kutatóját tudja egyesíteni, és folyamatos kutatásra, és kutatási eredményei publikálására buzdítani. Ezt a célt már a szerkesztőbizottság összeállításánál és későbbi bővítésének lehetősége kapcsán is szem előtt tartottuk. Ezáltal érhetjük el azt, hogy ez a folyóirat ne egy-egy szűkebb kutatócsoport nyilvánossági fóruma legyen, hanem egy minél tágabb tudományos-szakmai kör szellemi támogatását élvezze.

Hívjuk tehát szerzőként mindazokat, akik úgy érzik, hogy szeretnének és tudnának hozzátenni ehhez a vállaláshoz maguk is. És hívjuk olvasóként mindazokat, akik hasonlóan gondolkodnak, és fontosnak tartják a kultúrát, a kultúra továbbadását, mint egyetemes értéket. Gondolkodjunk közösen, őrizzük közösen a magyar kultúra értékeit Magyarországon és a Kárpát-medencében szerte!

Hasznos olvasmányélményeket kívánunk!

Az alapító Nemzeti Művelődési Intézet és a szerkesztőbizottság nevében,

dr. Juhász Erika
főszerkesztő

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

Tankó László:

Az aradi minoriták zenei tevékenysége a két világháború között

Absztrakt: Kutatásunk célja az aradi egyházzenei élet feltérképezése. Első lépésként a minoriták hagyatékának feldolgozását választottuk, hiszen a több mint 300 éves ittlétük alatt kifejtett tevékenységük hatása megkérdőjelezhetetlen mind vallási, mind kulturális vonatkozásban. Dolgozatunkban a két világháború közötti időszakot vizsgáljuk, mert jelenleg erről az időintervallumról állnak rendelkezésünkre kutatható dokumentumok. A kutatás fő forrásanyagát a minoriták által a fent említett időszakban szerkesztett és kiadott kulturális folyóirat, a *Vasárnap* huszonkét évfolyama jelenti, melynek alapján képet kapunk az aradi minorita templom kórusának tevékenységéről.

Abstract: In the study we make a presentation of Arad's Catholic ecclesiastical music between the Two World Wars. The source of our study is The 'Vasárnap' review published by the Ordo Fratrum Minorum Conventualium. This Franciscan Order takes a representative place in Arad's religious and cultural life. In this first part of the study we present and analyse the sacred music sung in the OFMConv. church during liturgy.

1. Bevezetés

„A magyar Golgota”

Nemzetünk XIX. századi történelmének meghatározó eseményei kapcsolódnak Aradhoz. Gondolunk itt elsősorban az Arad melletti világosi fegyverletételre, valamint az ezt követő 1849. október 6-i véres eseményekre. Nem véletlen tehát, hogy mind a mai napig oly makacsul tartja magát a kossuthi elnevezés, hiszen a Maros alsó folyásának városa a tizenhárom vértanú vesztőhelyeként került be a magyar köztudatba. Az viszont már kevésbé ismert tény, hogy szinte minden munka, amely az aradi vértanúk kivégzésével foglalkozik, az aradi minorita rendház naplóját használja forrásként (Sujánszky 2007). Ennek oka, hogy a historia domus szerzője szemtanúként volt jelen az október 5-i és 6-i szomorú eseményeken, így első kézből értesülhetünk a tizenhárom aradi vértanú utolsó óráiról. Felbecsülhetetlen értékű e napló, de a minoriták aradi tevékenysége nem merül ki ennyiben: a több mint 300 éves ittlétük alatt nemcsak templomot, hanem iskolát is építettek és működtettek, valamint kulturális folyóiratot is szerkesztettek és adtak ki. Indokoltnak látszik tehát e sokrétű és szerteágazó kulturális hagyaték feldolgozása. Jelen keretek között e hagyaték zenei szegmensét, pontosabban annak is egy szeletét vizsgáljuk. Tesszük ezt mindenekelőtt értékeink dokumentálása, megőrzése iránt érzett felelősségtudatból, továbbá abból a megfontolásból, hogy tudomásunk szerint az aradi katolikus egyházzene kutatása, feldolgozása még nem történt meg. Figyelembe véve azt a tényt, hogy a minorita rend különleges helyet foglal el Arad vallási és kulturális életében, röviden bemutatjuk a minoritákat, az Aradon kifejtett templom-, iskola- és kultúraépítő

tevékenységüket, majd kissé elidőzünk a leghosszabb életű (1918-1940) aradi kulturális folyóiratnál, a Vasárnapnál. Megkülönböztetett figyelmünket az indokolja, hogy e lap alapján mutatjuk be a minoriták zenei tevékenységét.

2. A minoriták

2.1. A minorita rend

Kik a minoriták? Miért éppen rájuk esett a választás? Hogyan kerültek Aradra? A következőkben ezeket a kérdéseket szem előtt tartva igyekszünk a minoritákat röviden bemutatni.¹

Az Assisi Szent Ferenc (1182-1226) által alapított Ferences Rend (franciscani) egyik ága, amely a „barna ruhás” ferencesekkel („barátokkal”) és a kapucinusokkal együtt alkotja az első rendet. Már az alapító Szent Ferenc életében megmutatkozott az eszme és a gyakorlati megvalósítás közötti különbség s az ebből fakadó feszültségek. Mivel az alapítónak nagyon sok követője volt, nem fértek az eredeti remeteségben, ezért rendházakat, konventeket építettek. De voltak, akik a Regula megtartásához szigorúbban ragaszkodtak (latinul observantia), és igyekeztek hűen megélni Szent Ferenc szellemét, ezért kiváltak a „konventuálisok” – magyar nyelvterületen „minorita” elnevezéssel illetik őket - csoportjából, és magukat megkülönböztetve a rendházakban élő konventuálisoktól, „obszervánsoknak” – magyar vidékeken ferenceseknek – nevezték magukat. Az újabb reformok nyomán alakult ki a harmadik ág, a kapucinusok csoportja.

Magyarországon a ferences rend (minoriták) még a rendalapító életében megjelent, 1220 körül jegyzik fel az első magyar rendtartomány megalapítását. Az évszázadok folyamán nagyon sok rendházat emelve lelkipásztori, majd nevelő-oktató szolgálatot folytattak.

2.2. Minoriták Aradon

A minoriták Aradon történt letelepedése 1702-ben történelmi fontosságú volt: rájuk hárult a török uralom alól felszabadult vidék újrakatolicizálása, amit példás kitartással végeztek. 1688-ban sikerült végleg kiűzni a törököket Arad várából, s ekkortól datálható a város újr alapítása különböző nemzetiségek betelepítésével. A katolikus hívek a várba jártak templomba, ahol a szolgálatot tábori lelkészi minőségben P. Höfflich Kamill minorita atya végezte. Őt kérték fel, hogy helyezze át működési területét a várból a városba. P. Höfflich lemondott katonai pályájáról, és átiratkozott a kölni német tartományból a magyar- és erdélyországi Szent Erzsébetről címzett minorita tartományba.

1702-ben Aradon telepedett le, s nagy buzgósággal látott munkához, és kezdte szervezni az egyházi életet. Telket vásárolt egy templom és szerzetesház számára, ahol kápolnát emelt, ami 1707-ben a kurucok ostroma alatt teljesen leégett. Három évvel később újabb kis templomot, majd később a szerzeteseknek apró lakásokat építenek a templom

¹ A minoriták ismertetéséhez a rendház könyvtárában talált cím és év nélküli kéziratot használtam fel.

szomszédságában. A népességszaporodás miatt 1751-ben már egy újabb - a harmadik - templom alapkövét teszik le, amelyet Páduai Szent Antal tiszteletére emeltek.

A minoriták aradi tartózkodásának 200 éves jubileuma alkalmából 1902-ben elkezdik egy új minorita templom építését, ami 1911-re készült el teljesen. Ez a ma is látható monumentális templom a maga klasszicista stílusával beleépült a rendházba és a városképbe, aminek egyik szimbólumává vált.

A temesvári székhellyel újjáalakult Csanádi Püspökség a hívek kérésére, örök időkre a minorita rendre bízta az aradi plébániát és környékét, aminek a múlt rendszerben elszenvedett veszteségek miatt a közelmúlttól már nem tud eleget tenni a minorita rend.

2.3. Minoriták a magyar kultúráért

A minoriták letelepedésüktől kezdve fontos szerepet vállaltak Arad művelődési- és közéletében (Matekovits - Ujj 2013). 1715-ben elemi iskolát indítottak, ahol a rend tagjai tanítottak. 1745-ben, mivel kinőtték már az elemi iskola kereteit, megnyitották az első magasabb fokú iskolát (líceumot). Ugyanebben az évben indult az aradi minorita kolostorban a gymnasium I. osztály, amit a következő években sorban követett a többi is, így 1748-ra már teljes létszámmal működött a gimnázium, minorita tanárokkal. 1822-ben emeletes iskolát építettek a Templom utcában, amelynek épületét ma is megcsodálhatjuk.²

Az 1918-as változások után, amikor az aradi magyarság kisebbségi sorba került, a minoriták ismét népük mellé álltak, és segítségükkel nyitotta meg kapuit 1923-ban az Aradi Katolikus Főgimnázium új épülete, amely évtizedeken keresztül a város magyar fiataljainak oktatását szolgálta vallásuktól függetlenül.

Az 1989-es változások után a minoriták ismét a kultúra segítségére siettek, amikor a vallásoktatás mellett nagyobb összeggel támogatták a magyar nyelvű oktatás egyetlen letéteményesét, a jelenlegi Csiky Gergely Főgimnáziumot.

Az idők jeleit felismerve 1926-ban, Szent Ferenc halálának 700. évfordulóján, a rendház udvarán letették az aradi magyar kultúra leendő fellegvárának alapkövét. A munka olyan lendülettel haladt, hogy már a következő év pünkösdjén felszentelhették az aradi minorita kultúrházat. Ebben az épületben kapott helyett az akkor már majdnem tíz éve működő *Vasárnap* című lap szerkesztősége, a kiadóhivatal és a nyomda.

1948 szomorú fordulatokat hozott a rend történetébe is. Nyilvános működési jogát megvonták, új tagok felvételére nem kerülhetett sor, épületeik nagy részét államosították, a szerzeteseket kényszerlakhelyre vitték, sőt többen közülük börtönbe kerültek, s volt, aki ott is hunyt el.

1991-ben sikerült visszaszerezni a kultúrházat, ezt követte a teljes belső majd külső felújítás. Azóta ismét az építetők által meghatározott célt szolgálja.

Az 1849. október 6-án kivégzett 13 aradi vértanú esetében tett szolgálatukra a bevezetésben már felhívtuk a figyelmet. Az osztrák önkényuralom az aradi minoritákat sem kímélte. Többeket elhurcoltak különböző börtönökbe, ahol életüket veszítették. Ide kapcsolódó kultúrtörténeti érdekesség, hogy a minoriták őrizték az aradi várból 1999-

² Az épületen található felirat szerint itt volt két évig asztalos inas Munkácsy Mihály.

ben kiszabadított Szabadság-szobrot 2004-ig, a mai helyén történő elhelyezéséig (Szepessy, 2004).

Ez a rövid felsorolásszerű ismertetés is jól mutatja, hogy a minoriták három évszázad alatt kifejtett aradi tevékenységének hatása megkérdőjelezhetetlen mind vallási, mind kulturális vonatkozásban. Joggal tételezhetjük fel tehát, hogy – leszűkítve a kört – ugyanez elmondható az egyházzenéről is.

3. A Vasárnap című folyóirat

„Még dörögtek az ágyúk, amikor a keresztény kultúra védelmére tollat ragadtunk s lapot indítottunk Aradon” – írta az akkori szerkesztő, dr. Wild Endre 1928-ban *A tízesztendő Vasárnap* címmel közzétett visszaemlékezésében (1928/1:22). A havilapnak indult kiadvány első száma 1918. február 1-én jelent meg *Aradi Katholikus Egyházi Tudósító* címmel, szerkesztője dr. Monay Ferenc minorita pap, kiadója az Aradi Római Katholikus Plébániahivatal. A lap 1920-tól *Aradi Katholikus Tudósító* néven jelenik meg immár kéthetente szerkesztője másfél év óta dr. Wild Endre, aki ezt követően két évtizeden keresztül irányította a lapot. 1920. július 1-jétől Vasárnap címmel jelenik meg a terjedelmében is, formátumában is bővült folyóirat.

Amint a címe is utal rá, kezdetben a lap az aradi hitéleti eseményekről számolt be, majd fokozatosan kulturális folyóirattá alakult át. Köszönhető ez annak is, hogy ebben az időben szűnt meg a Kölcsey Egyesület két évfolyamot megélt kulturális folyóirata, a Szezon, aminek pótlására a Vasárnap vállalkozott. Erről így ír a főszerkesztő: *„Ma, az első évtized végén hálattel szívvel lapozgatjuk végig a tíz kötetet s örömről méltó büszkeséggel vegyük, mert az Aradi Kath. Egyházi Tudósító szerény keretei közül évről-évre mind pompásabban látjuk kibontakozni a »Vasárnap« szebbnél-szebb számait. A »Vasárnap« örömmel futja pályáját, mint a hős» (Zsolt. 18.) s megnyugvással állapítjuk meg, hogy karácsonyi számunk fővárosi lapokat is fölülmúlt»* (1928/1:22). Persze ehhez az is kellett, hogy a két világháború között a Vasárnapé volt a város egyik legkorszerűbb nyomdája, ami lehetővé tette, hogy már 1926-tól igen jó minőségű fényképek, később (az 1930-as években) színes fényképek díszítették a lapot illusztrációként. *„A »Vasárnap« berendezése ma annyira tökéletes, hogy mi bármilyen igényeket kielégítő magyar lap előállítására vállalkozunk”* – jegyzi meg szintén a főszerkesztő (1928/1:22).

A lap az indulásától kezdve mentes volt a politikai tartalmú írásoktól, igaz, erre nem is nagyon volt lehetőség, hiszen 1919-től a román hatóságok rendszeresen cenzúrázták, aminek következtében többször előfordult, hogy néhány üres sor maradt a lap hasábjain. Nem volt véletlen azért ez az óvatosság a hatalom részéről, mert a folyóirat szlogenje a következő volt: *„A Vasárnap egyetlen erőforrása: olvasótábora, egyetlen vágya: az igazi kultúra, egyetlen célja: népünk szolgálata.”* Egy szerkesztői üzenetben pedig ezt olvassuk: *„A minoriták egyedüli gazdagsága Istenbe vetett hitük és magyarságuk.”*

A fenti idézetek alátámasztására elég, ha néhányat felsorolunk a lapban közlő írók, költők közül: Tamási Áron, Dsida Jenő, Reményik Sándor, Wass Albert, R. Berde Mária. Az anyaországiak közül Juhász Gyula, Móra Ferenc, Thurzó Gábor alkotásait szintén megtaláljuk a lapban. A vallásos irodalmat is a kor kiválóságai képviselik: Mécs László, Sík

Sándor, Szabolcska Mihály stb. A különböző műfordítások által (elsősorban Bitay Árpád és Gáldi László műveire gondolunk) a román klasszikusok is képviseltették magukat a kultúrszemlében. A vallásos tárgyú könyvek recenziói mellett megtaláljuk a ma már klasszikusnak számító szerzők (pl. Krúdy, Markovics Rodion, Erich Maria Remarque stb.) műveinek ismertetését is. A képzőművészeti és színházi kritikák szintén a lap sokoldalúságát igazolják. Külön említést érdemel az a következetesség, ahogy a folyóirat bemutatta a trianoni határokkal szétszabdalt magyar irodalmi életet. Az utolsó két évben (1939-1940) amikor a lapot már Kulcsár Kálmán szerkesztette, elindult a lap mellékleteként a gyermekeknek szóló *Kis Vasárnap*. Sajnos csak néhány példány látott napvilágot, mert 1940 végén a *Vasárnap* is a dél-erdélyi drasztikus lapbetiltások áldozatává vált.

Ennek a röviden bemutatott lapnak a bő húsz évfolyama rendelkezésünkre álló példányai jelentik kutatásunk forrásanyagát, hiszen azzal együtt, hogy szolgálta a kulturális életet, beszámol a minoriták egyházzenei tevékenységéről is. A kijelölt időintervallum szintén a *Vasárnap* függvénye, hiszen jelen pillanatban a két világháború közötti időszakból vannak kutatható dokumentumaink. Így a lapbeli értesülések alapján fogjuk bemutatni a repertoárt, amelynek alapján kívánunk képet nyújtani az aradi minorita templom kórusának tevékenységéről a jelzett időszakban.

4. Az aradi minorita kórus repertoárja

4.1. A liturgikus szolgálatokon elhangzott művek

Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy rögtön az *Aradi Katholikus Egyházi Tudósító* első évfolyama 10. számának 196. oldalán egy összegzést találunk az 1918-ban előadott művekről *Egyházi zene templomunkban* címmel. Érdemes idézni a kórust is méltató beszámolót: „*Arad város zenei életében első rangú helyet vívott ki magának templomunk kórusa, melynek ízig-vérig művész karnagya, Müttermüller József zenekonzervatóriumi igazgató most számol be a folyó évben előadott műsorról. Az énekkar teljesítménye a legkomolyabb művészi igényeket is kielégíti. 18 különböző misét, 1 Requiemet és Liberát, 3 Te Deumot, 9 Tantum ergot, 4 antifonát és 57 különböző betétet, Offertoriumot és Gradualét tanultak meg és adtak elő – zenekari kísérettel is – és avval a precizitással, amely nagyobb ünnepeken a vidéki közönséget is Aradra szokta vonzani. Hazai és külföldi jelességek szerzeményei, klasszikus és modern mesterművek vannak állandóan műsoron az aradi templomban. A templomi énekkar magánénekese Lifka Tilde énekművésznő, konzervatóriumi tanárnő, másodkarnagya Schleifer Antal, orgonistái Bokor Alajos és Korilly Géza, akik mindannyian úgyszólván pusztán lelkesedésből végzik ezt a kultúrmunkát Isten dicsőségére.*”

A konkrétumokat mellőző felsorolás után a következő lapszámban (1919/1:16) megjelenő karácsonyi énekrend már részletes leírással szolgál. A templomi énekkar szent karácsony ünnepén az alábbi műveket adta elő: Horák: *Missa pastoralis*, Filke: *Graduale*, Cherubini: *Ave Maria* – Offertoriumra (Lifka Tilde énekművésznő előadásában). A szentmise végén felhangzott a Himnusz.

Karácsony másnapján: Gruber: *D-dúr mise*, Beliczay: *Graduale*, Förster: *Offertorium* az énekrend.

Szent Szilveszter estéjén, az évváró istentisztelet alkalmával Schöpf *Te Deumát*, Demény *Alma Redemptorisát* és Müttermüller *Tantum ergó*ját énekelték.

Újév napján Beliczay *F-dúr miséje*, Picka *Gradualéja* és Lardelli *Offertoriuma* (Lifka Tilde előadásában) került sorra.

Az 1919. évi bérmálás alkalmával az alábbi repertoárt szólaltatták meg (1919/10:157): Gruber: *Ecce sacerdos magnus* antifóna, Beliczay *Szent Antal* antifóna, Fiedler *Tantum ergo*, Stehle és Picka szerzeményei és Wagner *Erzsébet áriája* (Lifka Tilde). Az énekkar másnapi – a lányok bérmálásakor – teljesítményéről így írnak: „Az énekkar ma különösen remekelt. Előadták Demény miséjét, s mise közben Gounod *Repantier-jét* és *Ave Maria-ját* énekelte Lifka Tilde énekművésznő, Weil Magda hegedűművésznő és Müttermüller József karnagy orgona kíséretével. Szentmise után, a bérmálás alatt úgy, mint tegnap, D'Andre Károly vezetésével egy száztagú gyermek énekkar csengő éneke emelte az áhítatot. A gyermekek bájos, kellemes, szívhez szóló énekbe foglalt imája egyik legkedvesebb emléke marad a bérmálási napoknak.”

A kórusról a következő adatot a VII. évfolyam 7. számában találjuk (1923/7:88) Az újjászervezett templomi énekkar címmel. „Az újjászervezett templomi énekkar fog énekelni a húsvéti ünnepeken a kóruson. A mesterségesen szétszórt egyesületet D'André Károly agilitásával és Trittinger Adolf orgonaművész, karmester fáradhatatlan buzgóságából új életre kelt, felfrissült és már semmi kétségünk sincsen, hogy zenei életünk elsőrangú faktorává vált. Ezt megállapítottuk Jézus életének előadásán a színházban, ahol az énekkar először lépett a nyilvánosság elé, klasszikus szépségű, pompásan frazírozott, ritmikailag és dinamikailag tökéletesen előadott kompozíciókkal. Húsvét napján a híres Stehle *Salve Regina* misét adják elő zenekari kísérettel, azonkívül motettokat Goller, Rihovsky és Regertől. Orgonál Fischer Ernő zongoraművész.” Adatok hiányában csak feltételezni tudjuk a „mesterséges szétszóratás” okát, de talán nem járunk messze az igazságtól, ha a korabeli történelmi eseményekben is keressük a magyarázatot.

A májusi szám ismételten méltatja az újjászerveződött kórus munkáját: „Az aradi templomi énekkar rövid idő alatt kiérdemelte teljesítményeivel a művészi körök elismerését. Trittinger Adolf orgonaművész, karnagy vezetésével pünkösdkor Goller *Missa in honorem B. Mariae Virg. de Loreto* miséjét, Goetze *Ave Máriáját*, Kristinus *Tantum ergo-ját*, este Weirich *Regina coeli-jét* adták elő, közben Várady Margit Szabados *Ave Mariáját* énekelte. Az ünnep második napján Stehle *Missa Salve Regina* és Mozart *Ave verum-ja* volt a program kiemelkedő pontja. Az énekeket Szentháromság vasárnapján a sátotházban megismétlik. Úrnapi az énekkar változatos műsorral készül a klasszikus egyházi zene nagy mestereinek műveiből.” (1923/7:138)

Hasonlóan az öt évvel ezelőtti beszámolóhoz, most is olvashatunk egy összegzést a templomi énekkar munkásságáról, igaz, itt nem az év végi, hanem a nyári szünetet megelőző évvárásról van szó. Érdemes ezt is szó szerint idézni, hogy összehasonlítva a két beszámolót, mérleget tudjunk vonni a kórus tevékenységéről. „A templomi énekkar évváró ünnepét június 30-án tartotta az esti istentisztelet keretében. Az ünnepi beszédet felkérésre Dr. Wild Endre rendfőnök tartotta, melyben visszpillantást vetett az egyházi zene fejlődésére. Kiemelte a gregorián éneket, Palestrinát és foglalkozott X. Piusnak az egyházi zenére vonatkozó motu proprio-jával. A hallgatóság élénk figyelemmel kísérte a tartalmas

beszédet. A templomi énekkar az utóbbi négy hónapban Trittinger Adolf, Fischer Ernő művészek, Kaleczky Vilma tanárnő és D'André Károly vezetése alatt szokatlan teljesítménnyel lepte meg Arad zeneértő közönségét. Az egyházi zene iránt való érdeklődést öröndetes módon felébresztette. Március 1. óta előadták az alábbi miséket, motettokat és egyéb liturgikus énekeket. Stehle Ed. Salve Regina, Goller Vinc. B.M.V. de Loreto, Rihovsky N. B.M.V. de Loreto, Goller V. Sanctorum omnium, Griesbacher P. Janua coeli, Mozart A.W. Ave verum, Goetze H. Ave Maria, Weirich M. Regina coeli, Kristinus F. Tantum ergo, Polzer L. Vidi aquam, Löhle K. Tantum ergo, Palestrina Pierluigi Alma Redemptoris, O bone Jesu, Bernardo Stephano Kyrie (két kórossal), Rihovsky Te Deum." Majd ezt követi a templomi énekkar névsora (41 főt számlált), és ígéretet tettek arra, hogy egyhavi vakáció után augusztus 1-jén új programmal fognak bemutatkozni (1923/7:174).

A következő alkalom, amikor a kórus számot adhat tudásáról, a karácsonyi ünnepek. „A minoriták templomának énekkara Arad városának kétségkívül kultúrtényezője. Nemcsak azért, mert ápolja az ősi gregorián és Palestrina stílust, hanem azért is, mert helyes megválasztással a legmodernebb egyházi zenének is érvényt szerez a kóruson. Trittinger Adolf orgonaművész, karigazgató a karácsonyi ünnepekre a három legnagyobb élő zenetítán műveiből állított össze ismét művészi programot. Új, eddig még nem hallott kompozíciók ezek, melyekre a kar hónapok óta komoly munkával készült. A műsor a következő:

December 25-én de. 10 órakor: Max Springer Missa „Lauda Sion”. Vegyes kar, orgonával. Vinzenz Goller Offertorium „Tui sunt coeli”. Franz Picka Graduale „Viderunt”. R. Kristinus „Tantum ergo”, „Genitori”.

December 26-án de. 10 órakor: V. Goller Missa „B.M.V. de Loreto”. Vegyes kar, orgonakísérettel. V. Goller Offertorium „Elegerunt”.

December 30-án de. 10 órakor: Ignatz Mitterer Missa „In honorem S. Thomae”, V. Goller Offertorium „Deus firmavit”.

December 31-én este 6 órakor: Rihovsky Te Deum, Palestrina „Alma Redemptoris Mater” (A capella), Kristinus Tantum ergo.

Újév napján: Rihovsky „Missa Loretta”, Goller Offertorium „Tui sunt coeli”.

Orgonál Fischer Ernő zongoraművész.” (1923/7:329)

A következő lapszámban a kórus karácsonyi szereplésére reflektáló méltatást olvashatunk: „A templomi énekkar karácsonyi és újévi nagyszerű programja liturgikus és zenei körökben méltó elismerést váltott ki. A kompozíciók szerzőinek dalba öntött vallásos lelke áhítatot, elragadtatást keltett, az összevágó, művészi előadás kielégítette Arad város zeneileg képzett közönségét. Trittinger Adolf és Fischer Ernő művészek munkájának méltó betetőzése volt Weil Magda hegedűművésznő játéka, aki két, XVI-ik századbéli Pastorale-t adott elő istenáldotta tehetségével.” (1924/8:14)

A húsvéti ünnepek zenei programja: Nagyszombaton a feltámadási körmenet után: Rihovsky Adalbert: Te Deum, vegyes kar, orgona és fúvósnégyes kísérettel (fúvókra hangszerelte Trittinger Adolf); Weirich: Regina coeli; Kristinus: Tantum ergo, Genitori II. Húsvétvasárnap: Springer Max: „Missa Lauda Sion”, előadja a vegyes kar orgona és fúvósnégyes kísérettel; Springer Max: Alleluja, Victimae paschali a „Missa Resurrexi”-ből; Goller Vincenz: Offertorium „Terra tremuit”; Kristinus R.: Tantum ergo, Genitori II.

Húsvéthétfőn: Goller V.: „Missa Beatae Mariae Virginis de Loreto”, vegyes kar orgonakísérettel; Goller: Offertorium; Springer Max: Graduale „Haec dies”.

Vezényel Trittlinger Adolf, orgonál Fischer Ernő. (1924/8:132)

Az 1924. évi karácsonyi zenei programról - amely lényegében a húsvétkor már elhangzott két misét tartalmazza - egy rövid híradást kapunk *Egyházi zene* címmel: „*Karácsony első napján az egyesített templomi ének- és zenekar Goller Es dúr miséjét (In honorem B. M. V. de Loreto), a második napon Springer Lauda Sion miséjét adja elő. Vezényel Fischer Ernő. Orgonál Kaletsky Vilma.*” (1924/8:432)

A minorita kórus életében a következő fontos állomást az új karmester érkezése jelenti. Az 1925. évi december lapszámban ezt olvashatjuk (1925/25:496): „*A minoriták templomuk karnagyi állására, a bécsi zeneakadémia tanárainak ajánlására, Dr. Walter Cornelius fiatal zeneszerzőt hívták meg, akinek neve máris ismeretes a volt császárváros zenei köreiből. Dr. Cornelius a zenetudományok doktora, okleveles karmester és a bécsi zeneakadémián az egyházi zenéből is szerzett diplomát. Menyasszonya, aki a művészt követni fogja Aradra, okleveles orgonaművész. A karácsonyi ünnepeken a templomi ének- és zenekart már Dr. Cornelius fogja vezényelni, amire felhívjuk a tagok figyelmét azzal, hogy az előzetes próbák dec. 15, 19 és 22-én lesznek.*”

A beígért karácsonyi zenei program a következő:

December 25-én 10 órakor: Springer *Missa Lauda Sion* – vegyeskar, orgona és rézfúvó kísérettel. Offertoriumra Goller *Tui sunt coeli*.

Karácsony másnapján 10 órakor: Goller *Loretoi mise*, Offertoriumra Goller *Elegerunt Apostoli*.

December 27., vasárnap: *Asperges* (gregorián), Rihovsky *Loretoi mise*, Goller *Iustus ut palma*.

Szilveszter estéjén 6 órakor: Goller *Te Deum*, Palestrina *Alma Redemptoris*, Goller *Tui sunt coeli*, Kristinus *Tantum ergo*.

Újév napján 10 órakor: Stehle *Missa Salve Regina*.

Január 3-án, vasárnap: Lipp. *Maximilianus mise*.

Vízkereszt, január 6. 10 órakor: Mozart *Missa brevis* (C-dúr).

Vezényel: Cornelius Walter, a zenetudományok doktora. Orgonálnak: Fischer Ernő és Kaletsky Vilma (1925/26:522).

1926 húsvétján az ünnepi misén Beliczay miséjét vezényelte Dr. Walter Cornelius teljes zenekari és orgonakísérettel (1926/7:158).

1926 karácsonyán az aradi minorita templom ének- és zenekara a következő műveket adja elő: Dec. 25-én 10 órakor: Schubert *B-dúr mise* (*Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Benedictus, Agnus Dei*). Walter Cornelius *Introitus, Graduale, Communio*. Goller *Offertorium (Tui sunt coeli)*.

Dec. 26-án 10 órakor: Filke *F-dúr mise*. Felajánlásra Goller „*Tied az egek*” (1926/10:544).

A kórus repertoárjáról szóló legközelebbi értesítést az 1927. évi karácsonyi műsor kapcsán találjuk (1927/11:526): December 25. de. 10 órakor: Gruber *Mise* (c-moll op. 108), Graduale Filkétől, Offertorium Marchetti *Tercett* (női kar), Müttermüller *Tantum ergo – Genitori*. Mise végén Pápai himnusz. Az összes szám orgona és zenekari kísérettel hangzott el.

December 26.: Beliczay *Mise* (F-dúr op. 50). A szólórészeket Lengyel Imréné és Várfalvi Erzsébet éneklik. Graduale Mozart *Ave verum*, Offertorium Lardelli *Ave Maria* (énekli Várfalvi Erzsébet).

Szilveszter estéjén. Mütter Müller *Tantum ergo – Genitori*, Rihovsky *Te Deum*, Peyer *Antiphona Alma Redemptoris*, Pápai himnusz.

Újév napján 10 órakor: Picka *Mise* (F-dúr op. 17), Graduale Beliczay, Offertorium Haydn.

Az ének- és zenekarokat vezényli Mütter Müller József. Orgonál: Kaletsky Vilma.

Az ezt követő időszakban az értesítésekben a hangsúly a templomi liturgikus szolgálatról áttevődik a paraliturgikus szolgálatra. A tanulmány következő részében a minoriták szervezte paraliturgikus alkalmakról és zenei életről kívánunk beszámolni.

4.2. A repertoár elemzése

Ha a fenti repertoárt pusztán számszerűleg nézzük, azt látjuk, hogy a közel negyven szerző igen nagy része kortárs alkotó. Arányaiban mintegy 90 – 10%-ban billen a mérleg nyelve a XIX-XX. századi szerzők javára. Ezen túlmenően az előfordulási gyakoriságuk alapján is egyértelmű a kortársak dominanciája. A sorból messze V. Goller emelkedik ki, őt követi Rihovsky, majd Beliczay, Stehle és Kristinus. Tény, hogy ezek a szerzők népszerűek voltak a maguk korában, nem véletlenül nevezik őket a „legnagyobb élő zenetitanoknak”.

Ennek az aránytalanságnak vélhetően több oka is van. Mindenekelőtt a romantikus/posztromantikus hangzásvilág jól illeszkedett a kor békét óhajtó hangulatához. Ezen túlmenően praktikus szempontokat is figyelembe kell vennünk. Egy ilyen mise előadása megoldható volt egy csekélyebb létszámú férfikarral is (sajnos a háború következményeként számolni kellett ezzel a helyzettel), több esetben az orgonakísérettel segítettek ezen. A megtanult műveket a jó hangzásuk mellett terjedelmüknél fogva is elég gyakran elő lehetett adni – amint ez a fenti bemutatásból is kiderül -, hiszen nem feszítették szét az adott istentisztelet kereteit. Egyszóval a cél ez lehetett: hangzatos műveket megszólaltatni a rendelkezésre álló feltételek szerint. De nem egyedi jelenségről van szó Arad esetében, hiszen több más templom kottatára is arra enged következtetni, hogy ott is hasonló lehetett a helyzet. A kolozsvári Szent Mihály templom, a nagyváradi, a temesvári, sőt még a pécsi székesegyházak kottatáraiban is megtalálhatók a fentebb idézett szerzők művei, ami a korabeli népszerűségüket is mutatja.

A repertoár bemutatásából az is kiderült, hogy elég szabadon kezelték a misék proprium tételeit. Introitusról és communióról mindösszesen egyszer tesznek említést, így nem tudhatjuk, hogy a gregorián tételeket énekelték, vagy valami mással helyettesítették. Ez utóbbira látunk példát, amikor offertoriumra Cherubini *Ave Mariáját* szólaltatják meg, vagy amikor a gradualét Mozart *Ave verum*-jával helyettesítik. Szintén ide sorolható Wagner Erzsébet áriája, amelyről nem tudjuk pontosan, hogy a mise mely részében hangzott el.

Összességében elmondható, hogy az aradi minorita templom kórusa az egyházi zene széles palettáját mutatta be, amelyben helyet kapott az ősi gregorián és Palestrina éppúgy, mint Mozart és Schubert. Tény az is, hogy a kortárs/modern szerzők műveinek bemutatása sokkal hangsúlyosabb szerepet kap repertoárjukban, ami szintén rendkívül fontos feladat. Az más kérdés, hogy nagy részük ma már nem számít a zenei kánon klasszikusai közé.

Felhasznált irodalom:

- Matekovits, Mihály - Ujj, János (2013): A minoriták Aradon. Kölcsey Egyesület, Arad
- Monay, Ferenc (szerk.) (1918-1919): Aradi Katholikus Egyházi Tudósító. Aradi róm. kath. plébániahivatal, Arad
- Sujánszky, György Euszták (2007): Az aradi rendház naplója (1847-1851). Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség (METEM) - Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány, Budapest
- Szepessy, László (szerk.) (2004): Kiszabadítottuk. A Szabadság-szobor története. Romániai Magyar Demokrata Szövetség
- Wild, Endre (szerk.) (1920): Aradi Katholikus Tudósító. Aradi róm. kath. plébániahivatal, Arad
- Wild, Endre (szerk.) (1920-1940): Vasárnap. Minorita-palota, Arad

HAZAI TUDOMÁNYOS MŰHELY

Marczin István:

A Caffart Képzőművészeti Egyesület közművelődési tevékenysége (társadalmi terek alapján)

Absztrakt: Rövid tanulmányomban kísérletet teszek arra, hogy egy képzőművészeti egyesület (civil szervezet) tevékenységét a társadalmi terek oldaláról próbáljam megközelíteni. Az objektív, a szubjektív és a mentális tér jellemzői alapján próbálom a Caffart Egyesület tevékenységi kapcsolatrendszerét leírni. Kitérek a civil szervezetek szerepének megváltozására az elmúlt időszakban, valamint a szakirodalom alapján próbálom funkciója fontosságát bizonyítani. A tanulmányban tételesen ismertetem a Caffart Képzőművészeti Egyesület aktív közművelődési tevékenységét.

Abstract: In my short study I take efforts to analyze the activity of a fine art association (non-governmental organization) from the perspective of social spaces. The study describes relation system of the Caffart Fine Art Association on the strength of the typify of objective, subjective and mental spaces. The study also deals with the last functional changes of the non-governmental organizations, and the significances of them. In the study I review the activity of the Caffart Fine Art Association in community culture according to the studies of the bibliography.

A Caffart Képzőművészeti Egyesület közművelődési tevékenységét legjobban talán a társadalmi terek oldaláról közelíthetjük meg. A képzőművészeti egyesület, mint civil szervezet és a közművelődés a társadalmi tereken belül elsősorban a kulturális tér szféráján belül találkoznak. A társadalmi tér jellegzetessége az egyenlőtlenség és a szervezethez. Egyenlőtlenség alatt itt a művelődéshez való hozzáférés lehetőségét értjük, míg a szervezethez a civil szféra jellegzetességeiként jelenik meg. Az értelmezhetőségi kategóriák közül ki kell emelnünk az úgynevezett objektív tér jelenlétét, mely a kultúra materiális, kognitív és normatív összetevőire épül. A szubjektív, más néven észlelt tér, a Caffart közművelődési tevékenységének, illetve ennek megvalósulási terének felel meg. Mentális térként jelennek meg azok a viszonyítási indikátorok (értékek, normák, szerepek), amelyek a közművelődési folyamatban célorientáltak. Nemes Nagy József (1998) társadalmi terek elmélete mellett érdemes elgondolkoznunk azon, hogy a wilsoni gyémánt tengelyein hányféle helyen tudjuk elhelyezni a Caffart, a közművelődés és az egyének triászát.

A kétezres években egyre nőtt a civil szervezetek szerepe a közművelődésben, és ezen belül is a művészeti alapítványok és egyesületek egyre jobban aktivizálták magukat, lettek meghatározók ebben a szférában. Ez a tendencia az úgynevezett nyugati világban, az Európai Unióban talán a legjellemzőbb. Felvetődik a kérdés, miért is?

Richard Sennett (1998) megközelítésében a közéleti ember, az individuum egyre inkább kiszorul abból a helyzetből, hogy saját sorsa felől dönteni tudjon, céljait tudatosan megvalósítsa, aktív befolyásolójává legyen annak a társadalomnak, amelyben él. A közélet

önmaguk fenntartását legfőbb célként megélő intézményekhez való kapcsolatban merül ki. Az egyén menekülése a játék és a művészet. Itt nem hagyhatjuk ki Huizingát (2000) sem. A játék, mint kultúrateremtő funkció végigvonul az emberiség történelmén, és mindig közösségteremtő szerepe van. A művészet az egyén közösség felé irányuló elfogadását, beleegyezését vagy épp ellenkezőleg, kifogásait, kritikáit testesíti meg. Vagy verseny, vagy ábrázolás.

A posztmodern után újra valamiféle közösség iránti vágy képe bontakozik ki erőteljesen. Ebben látja Igor Szmirnov (2000) az emberek művészethez való fordulásának okait. A műalkotások létrehozásának motivációját a közösségből kiesett egyén kétségbe esett visszakapaszkodni vágyásában látja. Véleménye szerint a forradalmi periódustól mentes, de tragikus eseményekben bővelkedő korszak jó táptalaja a műalkotások létrejöttének. Gondoljunk csak a kétezres évekre: szeptember 11-e, Öböl-háború, cunamik, gazdasági válság.

Hankiss Elemér (1997) is összekapcsolja az individuum, az önszerveződés és a művészet hármasságát, miszerint az ember menekül az idegen környezetéből mesterséges világába, ahol a katarzis az az állapot, melynek révén művi világát, teremtett illúzióit sikerként éli meg. Nem véletlen - gondolom - az az elképzelés sem, amely a 2006. évi Rigai Nyilatkozatban kapott prioritást, miszerint az internethasználat elterjesztése mellett a művészeti nevelés, valamint a művészethez való hozzájutás központba állításával próbálja az Unión belül lévő különbségeket lényegesen csökkenteni, sőt kiegyenlíteni.

Individuum, önszerveződő közösségek, művészet, járható út. A művészeteken belül talán a képzőművészet, hiszen Kepes György (1979) szerint a képzőművészet, a vizuális kommunikáció a leghatékonyabb eszköz ahhoz, hogy újra létrehozza az ember és a tudás harmonikus egységét. Tényeket, eszméket, érzéseket tud dinamikus formában közvetíteni. Ezt a nyelvet, a képzőművészet nyelvét ismerni kell ahhoz, hogy befogadók lehessünk. S. Nagy Katalin (2007) végzett ezzel kapcsolatban empirikus kutatásokat, s arra a következtetésre jutott, hogy alig-alig értjük a kortárs képzőművészet nyelvét, s úgy nézünk, látunk, gondolkodunk, mint nemzedékekkel korábbi őseink klisékben, sablonokban.

Úgy gondolom, ezek alapján lehet szerepet találni a képzőművészeti egyesületeknek. Feladatuk lehet a kortárs képzőművészet bemutatása, nyelvének megismertetése, az alkotóvá, befogadóvá válás elősegítése. Felvetődik a kérdés: miért a képzőművészeti egyesületek, alapítványok, civil szervezetek és miért nem a már meglévő intézmények?

Egyrészt, mert más a céljuk: a múzeumok a már meglévő, értékesnek találtatott anyagot preferálják, a galériák többsége nem értéksemleges, profitorientált, a néhány államilag, önkormányzat által finanszírozott galérián mindig nagy a külső nyomás.

Másrészt, ezek az intézmények többsége nem érdekelt: gondoljunk csak bele a képzőművészet nyelvét oktató iskolák helyzetére, presztízsére.

Harmadrészt a társadalom tradicionális megközelítése, ami még ma is úri huncutkodásnak tekinti a művészetoktatást, -tanulást, -megismerést, a művészeti alkotás folyamatában való részvételt.

Negyedrészt nem a meglévő intézmények helyett, hanem velük, kiegészítve egymás tevékenységét.

A Caffart Képzőművészeti Egyesület azzal a céllal alakult, hogy széles körben terjessze a kortárs képzőművészeti alkotásokat, elősegítse a művészképzést, alkotási, bemutatkozási lehetőséget biztosítson a művészek számára, megismertesse a kortárs képzőművészet nyelvét, kapcsolatot teremtsen kül- és belföldi művészek, műértők, műpártolók között, hidat képezzen az ún. amatőr és profi alkotók között korosztálytól függetlenül.

A Caffart Képzőművészeti Egyesület tagjai hivatásos (profi) művészek, akiknek képzőművészeti tevékenységük meghatározó a magyar kortárs szcénában, melyet díjakkal is elismertek.

A Caffart Képzőművészeti Egyesület alapítótagjai:

- Aknay János (Kossuth és Mukácsy-díjas)
- Ferencz S. Apor („Hollósy Simon” képzőművészeti ösztöndíjas)
- Filp Csaba (Mukácsy-díjas)
- László János (“Inter-Grabado” 2005 1st International díjas)
- Őry Annamária (Római Magyar Akadémia ösztöndíjas)
- Pap Gitta (Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep, Nívódíjas)
- Puha Ferenc (Káplár Miklós-díjas)
- Rékasi Attila (XXIII. Debreceni Tavaszi Tárlat, Hajdú-Bihar Megye díjas)
- Sütő Róbert (Mazsaroff Miklós-díjas)
- Török Ferenc

„A Caffart Képzőművészeti Egyesület az elmúlt öt évben mértékadó, iránymutató jelenséggé vált a kortárs magyar művészet palettáján. Aknay János, Ferencz S. Apor, Filp Csaba, László János, Őry Annamária, Pap Gitta, Puha Ferenc, Rékasi Attila, Sütő Róbert és Török Ferenc jelhagyó gesztusának egyszerű, evidens és elementáris ereje ölt testet a Caffart filozófiájában. A művek üzenetét >olvasva< az alkotók kéznyomát, jelhagyását követve utazást tehetünk a művészek >koponyája körül< a magyarországi kortárs művészet legújabb tendenciái között. A 2009-ben alapított művészeti egyesület nevében Rejtő Jenő: A sárga garnizon c. művéből kölcsönzött cafard (őrület, ámokfutás, ingerlékenység, tettvágy, melankólia) kifejezés zöngétlenítve, asszociatív formálódott Caffarttá. A beszélő név mögött megbúvó rendkívül heterogén, időnként ellenpontosónak tűnő csoport bemutatkozásai alkalmat teremtenek arra, hogy a kortárs művészet izgalmas tendenciáira, kereszteződési pontjaira pillanthassunk.” (Kovács 2014)

2014-ben csatlakozott a csoporthoz:

- Horváth Roland (Barcsay-díjas)
- Pinczés József (Unicredit kis alkotói ösztöndíjas)

A konkrét művészeti alkotótevékenység mellett az Egyesület tagjai komoly közművelődési tevékenységet folytatnak, melyek úgy vélem elengedhetetlenek mindennapjainkban, mert az alkotótevékenység esszenciája a széleskörűségben, a közérthetőségben és az interaktivitásban rejlik.

Az ebből a célból végzett tevékenységtípusok:

1. Évente nemzetközi művésztelep szervezése, lebonyolítása (Caffart Nemzetközi művésztelep, 2009: Pázmánd, 2010-2015: Baja)
2. Kortárs képzőművészeti kiállítások szervezése bel- és külföldön (Prágai Magyar Kulturális Központ 2010; Rovás Akadémia, Kassa 2012; Lukien Musicki Képtár, Temerin 2013; Arthaus Meiningen 2015)
3. Képzőművészeti pályázatok kiírása (Víz – szín(t)* víz – vonal 2011; IV. Víz és Élet Nemzetközi Képzőművészeti Biennálé 2013; V. Víz és Élet Nemzetközi Képzőművészeti Biennálé 2015)
4. Képzőművészeti alkotások zsűrizése (Víz – szín(t)* víz – vonal 2011; IV. Víz és Élet Nemzetközi Képzőművészeti Biennálé 2013)
5. Külföldi kortárs képzőművészet bemutatása Magyarországon (Galeria i muzej Lendava, Szlovénia 2012; Rovás Alkotócsoporthoz, Kosice, Szlovákia 2013; Kortárs Erdélyi Művészek kiállítása 2011; Flamand Grafikusművészek kiállítása 2015)
6. Képzőművészeti szabadiskola szervezése (részvétel az Urbán György Nemzetközi Képzőművészeti Szabadiskola és Ifjúsági Művésztelep sikeres lebonyolításában 2009-2015)
7. Képzőművészeti oktatás, nevelés (A Caffart Nemzetközi Művésztelep ideje alatt szabad szynpozíciók szervezése, lebonyolítása 2009-2015)
8. Kapcsolatok létrehozása a kortárs képzőművészet minél szélesebb körében tevékenykedő vagy tevékenykedni akaró individuumai között

Felhasznált irodalom:

- Hankiss, Elemér (1997): Az emberi kaland. Helikon Kiadó, Budapest
- Huizinga, Johann (2000): Homo Ludens. Universum Kiadó, Szeged
- Kepes, György (1979): A látás nyelve. Gondolat Kiadó, Budapest
- Kovács, Zita (2014): Előszó. Nem a szépség a cél. In: Caffart képzőművészeti Egyesület katalógus
- Nemes, Nagy József (1998): A tér a társadalomtudományban. In Hilscher Rezső Szociálpolitikai Társaság Kiadó, Budapest
- S. Nagy, Katalin (2007): Mű – Művészek – Befogadás. Gondolat Kiadó, Budapest
- Sennett, Richard (1998): A közéleti ember bukása. Helikon Kiadó, Budapest
- Szmirnov, Igor (2000): Lét és alkotás. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen

Mermeze György Gergő – Szabó József:

A Déri Múzeum múzeumpedagógiai tevékenysége

Absztrakt: Az elmúlt években a társadalom jelentős változásokon esett át, és ennek egyik érintettje a múzeum, illetve a látogató közönség. Változott a finanszírozás, és a társadalmi elvárások is több szinten jelentkeznek. A múzeumot ma már olyan társadalmi jelenséggé tekinthetjük, ahol különféle információk többféle összefüggésben keletkeznek. A múzeumok fő feladata a kiállításokon keresztül zajló kultúrákövetítés mellett az a rendezvényszervezés és az a kiegészítő tevékenység, amibe a pedagógiai, az andragógiai munka is beletartozik, s mindez úgy, hogy a közönség számára élményt jelentsen. A múzeum mindezek mellett a társadalmi identitás, valamint a hozzá kapcsolódó értékek megjelenésének egyik fontos színtere. Ez azt is jelenti, hogy a múzeumok információinak hozzáférhetősége, kapcsolata a látogatókkal kiemelt fontosságú. A mai múzeumi paradigmaváltás lényege, hogy múzeumaink aktívabb szerepet töltsenek be a múzeumok közönsége és a társadalom szabad művelődésében, közösségfejlesztésében. Írásunkban konkrétan a Debrecenben működő Déri Múzeum példáján keresztül mutatjuk be a múzeumok feladatkörének változását.

Abstract: In the previous years the society has undergone very significant changes. One of the stakeholders of these changes were the museums and its visitor audience. The funding changed, and the social expectations appeared on many levels. We can consider the museums as a social phenomenon, where the various information generated in multiple context. The transmission of culture has become the main task of the museums – included the Pedagogy, Andragogy, and event planning – and it has to give a good experience to the audience. Above all these, museums are important places in the appearance of the social identity and the related values. This also means that museums have top priority in the availability of information and in the relationship with the visitors. The essence of the present-day paradigm shifting is that the museums should play a more active role in the audience's life, and a more active role in the free education and community development of the society. In our paper we demonstrate the changes in the activities of the museums through the activities of the Déri Museum in Debrecen.

A múzeumi kultúrákövetítés

A XXI. század elejére a múzeumok hagyományos hármas feladatrendszere (gyűjtés, konzerválás, kiállítás) megváltozott, kiegészült azzal a tevékenységgel, ami elsősorban a múzeumokban felhalmozott ismeretanyag közönséghez történő eljuttatását jelenti. Fontos lett az, hogy az információt olyan formában juttassák el a látogatókhoz, hogy az számukra feldolgozható és élményszerű legyen. Ebben a folyamatban szerepet játszott az a tény is, hogy az utóbbi időben jelentősen megváltozott a múzeumok és a helyi társadalom viszonya. A szakirodalomban egyre többször találkozunk azzal, hogy napjaink

globalizálódó világában a múzeumok mind nagyobb szerepet vállalnak a lokális közösségek építésében és működtetésében, a lokális identitás erősítésében. Külföldi és hazai példák mutatják, hogy a múzeumok megpróbálják újra definiálni magukat, és egyre komolyabb szerepet vállalnak a lokális közösségek megszervezésében (Koltai 2011). A múzeumi kultúráközvetítési folyamatban új elemek is megfigyelhetők. Ezek közül ki kell emelnünk a családot, azokat a hétvégi programokat, ahol a pedagógiai tevékenység mellett fontos szerep jut az andragógia speciális módszereinek. Ugyanígy fontos a turizmussal szorosabb kapcsolat kiépítése, ami a látogatás során az aktív kulturális tanulást, az élményszerzést biztosítja. Mindezek mellett a helyi lakosság bevonása a múzeum által generált kulturális életbe szintén kiemelt szerephez jut. Kutatásunk egyik célja ezeknek a feladatellátásoknak a feltárása, elemzése, jelen esetben elsősorban a megújuló Déri Múzeumban, amely 2015. december elsejétől ismét várja látogatóit.

A szakemberek már az ezredfordulón rávilágítottak arra, hogy a múzeumok világszerte a kiállításokon és a kapcsolódó tevékenységeiken keresztül az egész életen át tartó oktatás, képzés, önképzés színhelyei és műhelyei. Intézményeik az egész országot behálózzák, így szolgáltatásaik, kiállításuk lényegében mindenki számára hozzáférhetőek. A múzeumok szakmai vagy ismeretterjesztő előadássorozatokot szervezhetnek, a szakmai továbbképzések, a formális felnőttoktatás és a felnőttkori tanulás kiegészítő helyszínei is lehetnek. (Vásárhelyi 2000: 374.)

Ezen azonban ma már túlléptek a múzeumok. A kiállításokhoz kapcsolódó, illetve azokon túlmutató múzeumpedagógiai, múzeumandragógiai és múzeumgerontológiai programok összeállítása lehet a megújulása egyik formája. A múzeumi paradigmaváltás lényege, hogy múzeumaink aktívabb szerepet töltsenek be a múzeumok közönségének a művelődésében, közösségfejlesztésében, kielégítve a dinamikus ütemben fokozódó önálló tanulási-közösségi igényeket és szükségleteket, amely egyidejűleg jelenti a személyiségfejlesztést, személyiségformálást. (Kurta 2012) Mindez szorosan kapcsolódik az autonóm tanulás kutatási tapasztalataihoz, ahol rámutattak a szerzők többek között az egyes kompetenciák fejlesztésében az informális tanulás egyre nagyobb szerepére. (Forray – Juhász 2009: 17)

A hazai muzeológiában bekövetkezett változásokat a rendszerváltás után azok a muzeológus szakemberek kezdeményezték, akik nemzetközi tapasztalatokra tettek szert, s megismerkedtek más országokban a nyitottabb szisztémákban működő múzeumi gyakorlatot, a látogatóbarát múzeumi filozófia lényegét. (Kurta 2010)

Napjainkban a múzeumok számára az egyik legnagyobb kihívás az, hogy miként tudnak bekapcsolódni a technológia új megoldásait felvonultató információs folyamatokba, milyen lehetőségeket, eszközöket találnak arra, hogy a potenciális látogatóikat, közönségüket megszólítsák. Ehhez ma már elengedhetetlen követelmény a kiállítások mellett az olyan élményszerű információközvetítés, amibe beletartozik többek között a múzeumi ismeretszerzés helyszíni elektronikus eszközökkel történő támogatása, a virtuális tárlatlátogatás (legalább a figyelemfelhívás szintjén), a többféle eszközön is elérhető interaktív honlapok működtetése, speciális szakmai programok kidolgozása. Ezzel olyan edutainment programok állíthatók össze, amelyek a múzeumokban összegyűjtött értékeket az interneten keresztül applikációk és weblapok használatával mindenki számára elérhetővé teszi. Már Cseri Miklós is felhívta a figyelmet arra, hogy a kiállítások és a bennük lévő tárgyak primer megjelenési formájukban nem tudják

közvetíteni azokat az információkat és üzeneteket, amelyeket megalkotójuk, a muzeológus szeretett volna átadni. Ezért szükséges az interpretáció, a magyarázat, a közönséggel való megismertetés. (Cseri 2002: 57)

Különösen fontos lehet múzeumpedagógiai szempontból az, hogy az így elérhető anyagokat a pedagógusok közvetlenül beépíthetik az oktatási programjukba, ezzel is segítve a tananyag jobb megértését, feldolgozását, hatékonyan össze tudják kötni a gyűjteményre és az ott felhalmozott tudásra alapozott informális és non-formális tanulási lehetőségeket az iskolai keretek között folytatott formális tanulással. A XXI. századi múzeumi kultúráközvetítés következő fontos feladata, hogy a múzeumokban megfelelően felkészült, a gyakorlati megoldásokat, információ átadási technológiákat ismerő szakemberek álljanak rendelkezésre. A múzeumi funkciók bővülésével, a kiállításokon túlmutató kultúráközvetítési módszerek változásával új ismeretek és új kompetenciák megszerzése szükséges. Különösen igaz ez akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a látogatók között egyre nagyobb számban találkozhatunk középkorú felnőttekkel, és a nyugdíjas látogatók száma is folyamatosan emelkedik. Az új közönségnek nyújtható szolgáltatásokhoz szükséges ismeretekkel a múzeumokban dolgozó szakemberek a hagyományos felsőoktatási képzésük keretében ritkán találkozhatnak. Ennek fő oka, hogy hiányoznak azok a kurzusok vagy szakok, szakirányok, ahol a múzeumokban folyó ismeretterjesztés specialitásai elsajátíthatók. Fontos szerepet játszhat az is, hogy nem igazán határolható körül, hogy melyik tudományterület oldaláról közelítsék a szakemberek a képzést, mivel a kultúráközvetítésnek ez a módja több tudományterület együttműködésének eredménye lehet. A felsőoktatási intézmények feladata, hogy az érdeklődő hallgatókat naprakész ismeretekkel lássák el. Megoldást jelenthet a már múzeumpedagógusként vagy múzeumi művelődésszervezőként dolgozó szakemberek továbbképzése.

A Déri múzeum kultúráközvetítő tevékenysége

Déri Frigyes 1920. október 18-án adományozta művelődéstörténetileg jelentős gyűjteményét a magyar államnak. Egyedüli megkötése az volt, hogy a gyűjteménynek Debrecenben építsenek múzeumot. Azért esett Debrecenre a választása, mert itt járt egyetemre. Az egyetem hallgatói a tárgyak segítségével közvetlen tapasztalati ismereteket szerezhettek távoli kultúrákról, ez a gyűjtő tevékenységének új értelmet adott. Egyetemes művelődéstörténeti adományával a Debrecenben működő Városi Múzeum kiemelkedett a helytörténeti múzeumok sorából.

Később felesége és testvére is értékes tárgyakat adományozott a múzeum számára. Déri György kárpát-medencei népművészeti gyűjteménye révén a Déri Múzeumot „második néprajzi múzeumként” is emlegetik.

Koppay József: Déri Frigyes (1921)

A későbbi gyűjtéseknek és adományozásoknak köszönhetően a múzeum műtárgy-együttese felölel minden múzeumi szakágat. Érdekes helytörténeti dokumentumokkal, történetileg és esztétikailag jelentős képzőművészeti alkotásokkal, különleges iparművészeti tárgyakkal, ritkaságnak számító numizmatikai darabokkal és irodalomtörténeti jelentőségű kéziratokkal, nyomtatványokkal, a látogatók számára érdekes néprajzi tárgyakkal, európai hírű régészeti leletekkel és az élővilágot bemutató természettudományi gyűjteményi darabokkal várják a látogatókat.

A Déri Múzeum a Györgyi Dénes és Münnich Aladár tervezte mai épületében 1930-ban nyílt meg. A múzeum megálmodói igazán modern gondolkodókként olyan helynek szánták az épületet, „ahol ember és kultúra találkozik”. Ez is rávilágít arra, hogy a múzeumnak milyen fontos kultúra közvetítő szerepet szántak már a múlt században felismerve a kiállításokban és az azokhoz kapcsolódó kiegészítő tevékenységekben rejlő kultúraközvetítői funkció kiemelkedő szerepét, ahol a múzeum célja az élmény és tanulás biztosítása. Az újra nyitás után a Déri Múzeumot ismét a város egyik legfontosabb közösségi terévé kívánják alakítani, ahol nemcsak kultúrák, hanem emberek is találkoznak.

2015. január előtt a Déri Múzeum volt a Hajdú-Bihar megyei Múzeumok Igazgatóságának vezető intézménye, irányítása alá tartozott a megye többi múzeuma. Januártól ez a rendszer megszűnt, a megye többi múzeumát átvették a helyi önkormányzatok. Mivel Debrecenben csak egy múzeum működtetésére és fenntartására van lehetőség állami finanszírozásból, ezért a városvezetés összevonta a város néhány kulturális intézményét.

Jelenleg a múzeum három tagintézményből áll:

- Déri Múzeum
- Modern Modern és Kortárs Művészeti Központ
- Debreceni Irodalom Háza (volt Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum)

A továbbiakban bemutatjuk a Déri Múzeumnak és tagintézményeinek a kultúraközvetítést érintő tevékenységeit. A részletes összeállítás a múzeumban dolgozó szakemberekkel készített interjúk alapján íródott, amiért külön köszönet minden résztvevőnek.

❖ Állandó és időszakos kiállítások

A Déri Múzeumot felújítási munkálatok miatt 2010-ben bezárták. 2012-ben újra megnyílt a múzeum, viszont azóta nem tudták újrászervezni az állandó kiállításokat. A felújítás ugyanis csak részlegesen valósult meg, a végleges átadás 2015. november 30-án történt meg.

A Déri Múzeum épületében jelenleg egy állandó kiállítás várja a látogatókat, ez pedig a Munkácsy kiállítás. A Trilógia egyedülálló látványosság, hiszen három igazán nagyméretű Munkácsy kép, a Krisztus Pilátus előtt, a Golgota és az Ecce Homo tekinthető meg együtt, különleges környezetben. A múzeum leglátogatottabb, nemzetközi hírű kiállítása különösen sok látogatót hozott a városba, amikor kiderült, hogy az egyik kép ismét elkerülhet Debrecenből. A látogatók fogadására a múzeum felkészült, magyar és

idegennyelvű tárlatvezetéseket is tartottak. Az átalakítási munkálatok miatt azonban ezen kívül igazi látványosságot mutatni nem tudott a múzeum. Napjainkban a Munkácsy trilógiának ismét csak két darabja tekinthető meg Debrecenben, az Ecce Homo és a Krisztus Pilátus előtt, ami május 12-én került vissza Debrecenbe. Pákh Imre, Munkácsy Mihály Golgota című festményének tulajdonosa felajánlotta a Magyar Nemzeti Banknak az Értéktár Program keretében megvásárlásra a képet, azonban a vételárban nem sikerült megegyezni. A kulturális örökség védelméről szóló törvény alapján védetté nyilvánított képet viszont a tulajdonos nem tudta elszállítani, illetve eladni egy orosz üzletembernek. Ahhoz azonban joga volt, hogy a képet letakartassa, így a nagyközönség hosszú idő után csak néhány hónapig láthatta együtt a trilógiát, ma ismét csak két képet tekinthet meg. A felújítás egyik érdekes látványossága a Munkácsy képek speciális megvilágítása, ami miatt mindenki új szemszögből ismerheti meg a műveket.

A tervek szerint 2015. decemberétől újra megnyitják a múzeum 2010. előtti állandó kiállításait. Ezek között szerepel festmény és grafikai kiállítás, régészeti kiállítás, Egyiptommal kapcsolatos kiállítás, Debrecen helytörténeti kiállítása, szamurájokról szóló kiállítás és fegyverkiállítás is.

A Déri Múzeum épületén kívül, de az ottani szakemberek közreműködésével egy másik tagintézményben, a Debreceni Irodalom Házában már megnyílt egy állandó kiállítás „Álmodó magyarok” címmel, ami a debreceni irodalmi életet mutatja be.

Az állandó kiállítások mellett természetesen megjelennek az időszakos kiállítások is a tagintézményekben. A Modem, ami ma már a Déri Múzeum tagintézménye, annak idején azért is épült, hogy a kortárs művészek számára nyújtson egyedülálló bemutatkozási lehetőséget. Ez a feladata az átalakulás után sem változott, az utóbbi hónapokban látogatható volt a Modem épületében az „Angyalszárnynon vigyed azt tovább” című kiállítás, ami Vadász Endre (1901-1944) képzőművészeti munkásságát hivatott bemutatni. Ennek a különlegessége, hogy bár több száz Vadász Endre mű – főleg festmény és grafika – van a múzeum gyűjteményében, korábban még sohasem voltak láthatóak egyben, egy kiállítás keretében.

Hasonló különleges és egyedi program volt „A megmozdult szótár – Weöres Sándor 100 éves” című kiállítást, amit márciusig lehetett látogatni, valamint az „Ékszerekbe álmodott gondolatok”, ami a Kós Károly Művészeti Szakközépiskola ötvös szakán tanuló diákok nemesfém és zománc ékszereit mutatja be. Ez utóbbi kiállítás önmagában is rávilágít arra, hogy a múzeum hogyan kapcsolódik be a helyi közösség életébe, hogyan támogatja a fiatalok alkotásainak eljuttatását a nagyközönséghez. Ezen keresztül a művészeti iskola hírnevét is öregbíti, felhívja a szülők és a fiatalok figyelmét a művészeteken keresztül önmegvalósítás lehetőségére a középfokú oktatás keretei között.

❖ A múzeum honlapja, kiadványai

A múzeum honlapja a <http://www.derimuzeum.hu/> címen érhető el. A jó weboldal ma már elengedhetetlen egy múzeum életében, így a Déri Múzeum számára is. A nemzetközi tapasztalatok is azt mutatják, hogy a múzeumok egyre nagyobb figyelmet fordítanak az információ eljuttatásának erre a formájára. Programajánlókon, virtuális séták keretében jelzik az érdeklődők felé mindazt, amiért érdemes személyesen is ellátogatni a múzeumokba. Egyre fontosabbá válik a merchandising, mint arculat építő és átvivő elem,

ami még jobban a múzeumra irányítja a figyelmet. Ennek keretében nemcsak a múzeum azonosító elemeivel, logójával jelölt termékekről lehet szó, hanem a meghatározó művek akár eredetihez hű, festővászonra nyomtatott változatainak kínálatáról is. A Déri Múzeum 2015. december 1-től új honlappal jelentkezett. A nemzetközi példák alapján sikerült egy olyan mozgalmas honlapot indítani, ahol a váltakozó képsorokon keresztül betekinthez a látogató a legérdekesebb kiállításokba. A legördülő menük informatívak, bár néhány esetben a mélységi tagolás, vagy az oldalak bontása, és a beépített widgate jobban támogatná az érdeklődőket. Az indulás nehézségei a honlapon is megjelennek. Sok oldal még nincs feltöltve, és éppen a látványosabb, a nézőket jobban érdeklő mozgalmas információk hiányoznak.

Szintén érdekesek a weboldal technikai adatai. A javasolt böngésző Internet Explorer, a felbontás pedig 1024x768. A rankings.hu adatai szerint Magyarországon a Google Chrome és a Mozilla Firefox a legnépszerűbb böngészők (35,43% és 29,03% használati arány a magyar internetezők körében), míg az Internet Explorert az internethasználók mindössze 11,82% használja. Bár a böngésző programok elvileg nem kellene, hogy eltérően kezeljék a megjelenítendő lapokat, a tapasztalat mást mutat. Ezért érdemes a gyakrabban használt programokhoz optimalizálni a fejlesztőknek. A Déri Múzeum új honlapján a régebben szokásos 4:3-as képarány helyett már a 16:9 arányt alkalmazzák HD (1920x1080) felbontással. Sikerült azt is megoldani, hogy a megújult honlap mobilbarát legyen, ami még több látogatót vonzhat.

A honlap felépítése, menürendszere és az egyes aloldalak eltérő megjelenése, a ma elvárt HTML 5 formában jelenik meg. Az egyes menüpontokra kattintva még mindig eltérő design elemekkel találkozhatunk, amelyek informálnak ugyan, de a mai internetfogyasztó számára inkább zavaróak. Mindez azt mutatja, hogy a múzeum felújítása után fontos feladat lesz az információk tárházának a modernizálása mind tartalmi, mind formai szempontból.

❖ Múzeumpedagógiai tevékenység

Írásunk fő témája a Déri Múzeum múzeumpedagógiai tevékenysége. A most záruló, és hosszú ideig tartó felújítás, valamint az intézményrendszer átalakítása miatt kevés foglalkozásról tudtak beszámolni a múzeumpedagógiával foglalkozó dolgozók. Az előző időszakban a múzeumban és a Modemben is dolgoztak múzeumpedagógusok, akik többek között felnőttkori múzeumpedagógiával, múzeumi mediációval (mi múzeumandragógiaként jelölnénk) is foglalkoztak. Kiemelkedő volt a Modem múzeumpedagógiai tevékenysége. Az iskolákkal történt együttműködés során tartottak foglalkozásokat, de az egyik népszerű kezdeményezésük a vasárnap délelőttönként tartott múzeumpedagógiai foglalkozás. Erre interneten keresztül lehetett jelentkezni, mert legfeljebb 20 főt tudtak fogadni. A foglalkozásokat az intézmény pedagógusai mellett neves művészek vezették, segítséget nyújtottak abban, hogy a 8-16 éves korosztály minél több ismeretet szerezzen az egyes művészeti ágakról. A résztvevők önálló alkotásokat is készítettek és vihetek haza, ami a szülőknek is fontos üzenetet hordozott. A program keresettsége, sikere bizonyítja, hogy a szülők egy része érdeklődik a múzeumban folyó munka iránt, és igyekszik gyermekét is ösztönözni arra, hogy a múzeumok kiállításain keresztül ismerje meg a művészetekben rejlő szépséget. Az intézményrendszer

átalakítása során ez a szolgáltatás ugyan megszűnt, ám az újbóli megnyitással várhatóan ismét elérhető lesz a fiatalok számára.

A Déri Múzeumban dolgozók minden állandó és időszakos kiállításhoz (valamint különleges alkalmakhoz kapcsolódóan, például nemzeti ünnepekkor) szerveznek múzeumpedagógiai foglalkozásokat. Mivel a Déri Múzeumban 2012 óta nem tudták újra megnyitni a kiállításokat, így komoly nehézségekbe ütköznek a múzeumpedagógusok. Új és rendkívül hatékony, a fiatalok számára igazi élményt jelentő elemként jelent meg, hogy korhű eszközökkel és ruhákkal látogatnak el az iskolákba, és rendhagyó történelemórákon segítik a tananyagok feldolgozását. Ezzel már a következő generációt készítik fel az aktív múzeumlátogatásra. Általánosságban elmondható, hogy a múzeumpedagógiai foglalkozások fő célcsoportja az általános iskolások, az épületen belüli eseményeknél főleg az alsó tagozatosok, valamint az óvodások. Kevésbé jelentős a középiskolás csoportok jelenléte a múzeumban. Ennek a csoportnak az elérésére új, számukra meghatározó élményeket nyújtó programokat kell kidolgozni, amiben jelentős szerepet kapnak a modern infokommunikációs eszközök.

Az óvodások és az alsó tagozatos iskolások számára az egyik érdekes program az „Irodalmi piknik”, aminek keretében Csokonai Vitéz Mihály költészetével, életével ismerkedhetnek meg a gyerekek játékos formában, speciális hangeffektekkal kiegészítve a foglalkozást. A másik érdekes kezdeményezés a „Nálatok laknak-e állatok?” című esemény, aminek keretében a Nagyerdő élővilágába nyernek betekintést a szervezett csoportban érkező tanulók. Érdekes új program a „Mesterségem címe – festő”. A látogatókkal megbeszélik, hogy vajon miről lehet felismerni egy festőt, majd meg is keresik őt a kiállításon. Kipróbálják, milyen állva festeni, vagy épp modellt ülni. Végül a csendéletek kapcsán színekről és formákról beszélgetnek.

A felső tagozatosok érdeklődését is próbálják felkelteni a tanulmányokhoz kapcsolódó, azokat kiegészítő foglalkozásokkal. Ezek közé tartozik az „Élet-Kép”, ahol az életképek szerepét nemzeti festészetünk egészének kialakulásában, hiszen a nép életének képi formában történő megjelenítése kiindulópontja lett a történeti festészetünknek. A foglalkozás során az életképek mindkét típusával, a népi-falusi, és a polgári-városi életkép-festészettel is foglalkoznak. A másik ilyen program „A fenntartható Nagyerdő” ahol a foglalkozás során a résztvevők a debreceni Nagyerdő történetével ismerkednek meg. A foglalkozás során póló feliratot, grafikát terveznek, amivel a város lakóinak figyelmét felkelthetik a Nagyerdő védelmére. Az „Irodalom 3D-ben” Diószegi Sámuel és Fazekas Mihály botanikai tevékenységébe nyerhetnek betekintést, és abba is, hogy hogyan jelenik meg a kert az irodalomban és az irodalom a kertben.

A középiskolások már nehezebben érhetők el. Érdeklődésükre tarthat számot az „Egy kép, egy történet” program, aminek keretében az informális és a közösségi tanulás elemeit felhasználva próbálják feltárni a képek születésének hátterét. Emellett számukra is működik a Nagyerdőt, illetve Csokonai munkásságát bemutató foglalkozás.

A múzeumpedagógiai foglalkozásokról általában elmondható, hogy minden kiállításhoz az azt bemutató rendezvényeket, órákat szerveznek. Kézműves tevékenység főleg az alsó tagozatosok számára szinte minden kiállításhoz kapcsolódik, emellett a tárlatvezetéseket és családi napokat is szerveznek. A múzeum szakemberei minden foglalkozáshoz pedagógiai programot állítottak össze. A csoportok az iskolákból érkeznek előzetes egyeztetés után. Az iskolai pedagógusokkal történt megbeszélés szerint a foglalkozás első

része a ráhangolódást segítő játék vagy érdekes történet. Ezt követi a témához kapcsolódó információk bemutatása a kiállításon található képek és tárgyak segítségével. Minden esetben fontos olyan új információk nyújtása, ami felkelti a fiatalok érdeklődését. Erre a múzeum pedagógusai mindig felkészülnek az iskoláktól kapott információk alapján. Az órák végén játékos formában átismétlik a tanultakat. Amennyiben kézműves foglalkozás is volt, akkor a gyerekek az alkotásokat magukkal vihetik, otthon is megmutathatják. A város iskoláival egyeztetve szinte minden iskola tanulói eljutnak a múzeumba, és ez folyamatos terhelést jelent a három múzeumpedagógusnak. Az iskoláktól kapott visszajelzések szerint nagyon fontos, hogy a tanórákon kívül a múzeumi környezetben jussanak élményekkel teli ismeretekhez a fiatalok. A felújítás után az egyes témakörökben akár heti 2-3 csoport fogadására is kész lehet a múzeum.

A családi programokhoz konkrét példaként említhetjük „A megmozdult szótár – Weöres Sándor 100 éves” kiállítást. Ez egy vándorkiállítás, ami a Petőfi Irodalmi Múzeumhoz kapcsolódik. A foglalkozások alkalmával interaktív játékokon keresztül ismerhették meg elsősorban az alsó tagozatos gyerekek a kiállítást. A nagyközönség felé is érdekes eseményeket szerveztek, tárlatvezetés keretében ismertették a műveket, valamint a nem szervezett csoportokban érkezők számára három családi napot is szerveztek szombatontként. Ezek mellett hirdették még egy rajzpályázatot is „Suttog a fenyves” címmel, ahol az általános iskolások illusztrálhatták a költő karácsonyi verseit. A beküldött műveket kiállították, így az egész családot sikerült a múzeumba invitálni.

A korábban említett Vadász Endre kiállításhoz különböző témakörökben rendeztek múzeumpedagógiai foglalkozást: néprajzi foglalkozást, cirkusszal kapcsolatos foglalkozást, a halált feldolgozó foglalkozást és grafikai témájú foglalkozást különböző korcsoportok számára. A Vadász Endre életművét bemutató kiállítás számos programjainak egyike volt a Debreceni Zsidó Hitközséggel közösen szervezett városi séták-sorozata, melyen Fodor Éva művészettörténész tartott vezetést az érdeklődők számára. Hangsúlyozta, hogy Vadász debreceni éveit során a zsidó kulturális hagyomány és életmód mellett megismerte a város sokszínű kulturális értékeit felmutató, sokféle identitású közösségét, amellyé Trianon után Debrecen vált, és ebben az izgalmas szellemi közegben lelt otthonra a művész. Érdekes tárlatvezetést tartott még Szoboszlai Lilla kurátor, valamint Fahidi Éva holokauszt túlélő. Ezek az események is mutatják, hogy megfelelő programokkal a helyi értékek bemutatásával milyen meghatározó erővel tud bekapcsolódni a múzeum a város kulturális életébe.

Korábban fontos rendezvényünk volt a nyári tábor, amit a Modemmel közösen szerveztek, de a felújítással és az összevonással megszűnt ez a lehetőség is. A megújulás után várhatóan visszatérnek ezek az egyedülálló művészeti alkotótáborok, ahol a fiatalok a múzeum hármas funkciórendszerébe is betekintést nyerhetnek. Ilyen egyedi lehetőség lehet a Hajdúsági Múzeum mintájára szervezhető régészeti tábor, ahol a 10-16 éves korosztály valódi feltárási munkákban vehet részt, amivel igazi, akár a további életüket is meghatározó élményeket szerezhetnek.

❖ Speciális célcsoportok

Az intézményben nagy hangsúlyt fektetnek a speciális célcsoportok, elsősorban a fogyatékkal élők múzeumpedagógiai foglalkozásaira. Ehhez a pedagógusok egyedi programokat dolgoztak ki. A fejlesztés egyik eredménye, hogy a mozgássérültek számára akadálymentesítették a múzeumot, így ők is részesei lehetnek a múzeumi programoknak, de számukra külön foglalkozásokat is tartanak majd.

Az egyik fontos célcsoportba a látássérültek tartoznak. Számukra külön foglalkozásokat szerveznek, ahol a kiállított tárgyak másolatait tapinthatják meg, illetve bizonyos esetekben akár az eredeti műtárgyat is megfoghatják, természetesen az erre a célra szolgáló kesztyű viselésével. Eközben pedig egy múzeumpedagógus vagy muzeológus olyan előadást tart az adott kiállításról, a konkrét tárgyról, ami a sérültek számára is élményt és új ismereteket jelenthet. A részleges látássérültek számára nagyítókkal készülnek, így ők is tudják élvezni a múzeumi programokat.

Az egyik pályázatuk keretében – amely jelenleg a megvalósítási időszakában tart – más fogyatékkal élők számára egyedülálló speciális halló, szagló és tapogató napokat szerveznek. Ehhez a múzeumpedagógiai módszerek kidolgozása is megtörtént.

❖ Múzeumok Éjszakája

A Múzeumok Éjszakája programsorozatban minden évben részt vesz a Déri Múzeum. Ez azért különleges az intézmény számára, mert teljesen más jellegű programokat kell megvalósítani, teljesen más felfogásban. Ezen a napon rengetegen látogatnak el a múzeumba, akik számára igazi élményt nyújtó, egyedülálló múzeumpedagógiai/múzeumandragógiai foglalkozást kell szervezni. A múzeumpedagógus szerint az ideális foglalkozás erre az eseményre olyan, ami könnyen megvalósítható, az előkészületekkel sem kell sok időt tölteni és nagy tömeg vehet részt benne. A tavalyi évben például egy nyomozós játékot találtak ki, ami különböző rejtvényeket tartalmazott, aminek a megfejtéseit a múzeum kiállításain kellett megkeresni. Másik példa ilyen programra a múzeumi kvíz, amely alkalmával a helyes megfejtők között értékes ajándékokat soroltak ki. Emellett természetesen minden alkalommal kézműves tevékenységet is szerveznek elsősorban a gyerekek számára, ez elengedhetetlen része a múzeumpedagógiai foglalkozásnak. Továbbá népszerű program még a mesefelolvasás, ahol a meséket mindig az adott program témájához választják ki.

A Múzeumok Éjszakájáról általánosságban elmondható, hogy különböző korosztályok látogatnak el ezekre a programokra, főleg mióta a média is felhívja a figyelmet erre az eseményre. Meglátásunk szerint ezt a helyzetet nem tudják megfelelően kezelni a Déri Múzeumban. A programok célcsoportja egyértelműen a gyerekek, a család, külön a felnőttek számára nincs szervezett foglalkozás. Többek között a kifejezetten a felnőtteknek szóló programok hiánya miatt a felnőttek részvétele a Múzeumok Éjszakájának elsősorban a gyerekek korától és a nekik szóló programok előzetes hirdetésétől függ. Például ha egy óvoda gyerekekkel mennek el a szülők, akkor együtt alkotnak a kézműves foglalkozásokon, ha már általános iskola felső tagozatába járó érkezik, akkor inkább egyedül alkot, még akkor is, ha a szüleivel érkezik. Gyakran előfordul az is, hogy a szülők külön keresnek maguknak lehetőséget arra, hogy részt

vehessenek ilyen foglalkozásokon, de ez esetleges és spontán történik. Általánosan bevett szokás, hogy a kézműves foglalkozások ideje alatt a szülők tárlatvezetésen vannak, azonban ez sem tekinthető kifejezetten a felnőtteket lekötő, élményeket nyújtó megoldásnak.

❖ Felnőtteknek szóló múzeumpedagógiai tevékenység

A Déri Múzeumban rendszeresen tartanak múzeumpedagógiai foglalkozásokat, amiken alkalmanként a felnőttek is részt vesznek, azonban kifejezetten múzeumandragógiai foglalkozásokat eddig még nem szerveztek. Az utóbbi időben a Weöres Sándor kiállításon a családokat célzó múzeumpedagógiai foglalkozásokon a felnőttek számára külön feladatokat találtak ki, ezen túl azonban nem foglalkoznak ezzel a célcsoporttal.

Egyetlen kivételként említhető az a felnőtteknek szánt múzeumpedagógiai program, ami a botanizáló Debreceni Kör munkássága köré szerveződik. Programjaikat havi rendszerességgel szervezik tagjaik és a kívülállók számára. Érdekes, hogy hiába jeleztük, hogy ez a mi megfogalmazásunk szerint múzeumandragógia, a honlapon továbbra is felnőtteknek szóló múzeumpedagógiaként említik.

A múzeumpedagógusok elmondása szerint továbbra is elsődlegesen a családok a célcsoport, most tervezik egy nagyimúzeum létrehozását, ahol a nagyszülők és az unokák együtt vehetnek részt különböző foglalkozásokon. Ezeknek az eseményeknek a célja a generációk közötti szakadék áthidalása lenne. A tervek szerint úgy nézne ki egy ilyen foglalkozás, hogy a nagyszülők megmutatják, megtanítják az unokáknak az egyes kézműves tevékenységeket, azután egy feladatot kell megoldania mind a két generációnak külön-külön. A múzeum dolgozói már elkezdték felvenni a kapcsolatot a nyugdíjasokkal egy szervezeten keresztül.

A tervezett nagyimúzeumot leszámítva nincs konkrét tervük múzeumandragógiai foglalkozásra, azonban ezt sem tekinthetjük kifejezetten felnőttek számára szóló programnak, inkább családi programok egyfajta speciális alternatívájaként értelmezhető. Korábban a Modemben működtek különböző programok, amelyek kifejezetten felnőtteknek szóltak, azonban ezek nem mindig kötődtek kiállításhoz. Ilyen volt a Fűszer-Csemege, ami egy zenei program volt, vagy a Modem Filmklub, ahol művészfilmeket mutattak be, utána pedig egy moderátor segítségével lehetőség volt beszélgetni ezekről. A kiállításokhoz kapcsolatosan rendszeresen szerveztek olyan tárlatvezetéseket, amelyeken prominens, a művészetek világában is elismert személyek kalauzolták a látogatókat. A három tagintézmény egybeolvasztása után, elsősorban a felújítási munkák megfelelő elvégzése miatt ezek a kifejezetten felnőtteknek szánt programok megszűntek.

Új lehetőségek a múzeumi kultúráközvetítésben

A Déri Múzeum példáján keresztül bemutathatjuk azt is, hogy a múzeumi kultúráközvetítésben a kiállítások mellett milyen új lehetőségekkel találkozhatunk. A Déri Múzeumban nincs olyan foglalkozás, amit egyértelműen a múzeumandragógia körébe sorolhatnánk, és a közeljövőben erre vonatkozó tervek sincsenek, ezért viszonylag egyszerű néhány olyan fejlesztési javaslatot megfogalmazni a múzeum számára, ami más intézményeknek is hasznos lehet.

Az egyik legfontosabb részterület a múzeum weboldalának továbbfejlesztése lenne. A megjelenésnek egységesnek kellene lennie, illetve gondoskodni kell arról, hogy a tartalom mindig friss legyen. A honlapot olyan fejlesztőknek és múzeumi szakembereknek kell összeállítani, akik áttekintették a népszerű múzeumok honlapjait, és a közönség igényeinek megfelelő anyagot tudnak készíteni.

Másik fontos kérdés a Múzeum helyzete az új rendszerben. Úgy gondoljuk, a Múzeum korábbi programjai (különböző kiállítások, Fűszer-Csemege, Múzeum Filmklub) sikeresek voltak, folyamatosan vonzották a fiatalokat és a felnőtt látogatókat, a város értelmiségét. Fontos lenne ezeknek a programoknak az újraélesztése és továbbfejlesztése. Ehhez azonban nem elég a jelenleg dolgozó három múzeumpedagógus, akik mostani feladataikkal is igen leterheltek.

Az élményszerűség érdekében érdemes a múzeumi klasszikus, a kiállításokra koncentráló kultúrákövetítést olyan eseményekkel összekapcsolni, ami vonzza a látogatókat. Az egyik ilyen lehetőség a gasztronómiai érdekességek bevonása. Új elgondolás lehet a borkóstolóval egybekötött tárlatvezetés minden állandó és időszakos kiállítás esetén. Várhatóan ez a program a fiatal felnőttektől az időskorúakig minden felnőtt korosztályt különlegességével becsábítana a múzeumba. A felnőttek a művelődésen túl ismerkedhetnek egymással, esetleg speciális program keretében akár párkeresési céllal is lehet ilyen jellegű programot szervezni. A lehetőségek száma végtelen, a lényeg, hogy a potenciális közönség igényeinek megfelelő rendezvényi kombinációk jöjjenek létre.

Főleg az állandó kiállításokhoz kiemelt feladat lehet a modern eszközök segítségével a kiterjesztett valóság alkalmazások fejlesztése. A mobil eszközök (okostelefon, tablet) használata egyre jobban terjed, és nem csak a fiatalabb korosztály körében. Ezek használatával akár a közönséget látogató specifikusan is lehet plusz információhoz, élményhez juttatni. Ilyenek lehetnek a kiegészítő ismeretek, videók, hangzó anyagok, 3D grafikák, stb. Ehhez szorosan kapcsolódva ma más szinte elvárás a mobil eszközökre fejlesztett múzeum applikáció, amit alapvetően ingyenesen lehet letölteni mind az androidos, mind az IOS eszközökre, és ami olyan fontos információkat tartalmazna a múzeumról, mint például nyitvatartási idő, jegyárak stb. Sőt ezen keresztül az egyes programokra előre be lehet jelentkezni, illetve belépőt váltani. Emellett az egyes kiállításokról rövid kedvcsinálót lehet olvasni, néhány kifejezetten érdekes információt a kiállított tárgyakról. Ezen felül egy in-app-purchase rendszerben érdemes egy audio guide-ot készíteni az összes kiállításhoz, aminek egy része lehet ingyenes, a kifejezetten különleges tartalmakat pedig a közönség számára elfogadható alacsony áron célszerű biztosítani. Ennek az előnye a hagyományos audio guide-hoz képest, hogy itt csak a keretprogram elkészítését és a hanganyagok felvételét kell finanszírozni, magát az audio guide-ot lejátszó eszközt a látogató hozza magával. Egy ilyen applikáció hasznos lehet abban is, hogy felhívja a figyelmet a merchandising termékekre és szolgáltatásokra.

Összegzés

Írásunkban áttekintettük a múzeumi kultúráközvetítés változását az elmúlt évtizedben. Röviden, a teljesség igénye nélkül bemutattuk a Déri Múzeum tevékenységét, a legfontosabb változásokat. A konkrét múzeumot alapul véve rávilágítottunk arra, hogy a múzeumoknak fontos szerepük van a helyi társadalom működésében, felhívtuk a figyelmet arra, hogy a pedagógiai munka mellett egyre fontosabbá vélik a felnőttek számára is megfelelő programok szervezése. Ezzel betöltheti a múzeum a Déri Frigyes által egykor megálmodott kulturális központként is megfogalmazott szerepét, ami segíti a helyi közösségek értékeinek megőrzését és megismertetését. Felhívtuk a figyelmet arra is, hogy a változó környezetben kiemelt feladat jut a humánerőforrás fejlesztésére, a múzeumpedagógia mellett a múzeumandragógiai és rendezvényszervezői ismeretek elsajátítására. A felnőtt célcsoport ugyanis tapasztalataink szerint jelenleg kiaknázatlan lehetőség a múzeumok számára, inkább csak a gyerekek mellett szerepelnek kísérőként. Külön érdemes odafigyelni az idősekre, mivel nekik lenne idejük a múzeumlátogatásra, és ezek a foglalkozások segíthetnének többek között az elmagányosodás megakadályozásában.

Vizsgálataink azt mutatják, hogy az elmúlt években a társadalom jelentős változásokon esett át. Ennek egyik érintettje a múzeum, és természetesen a látogató közönség. Jelentősen változott a finanszírozás, és a társadalmi elvárások is több szinten jelentkeztek. A múzeum és más kultúráközvetítő intézmények haszna a társadalom, a szűkebb környezet, közösség szolgálata olyan módszerekkel, amelyek speciális és egyedi ismeretekre, azok hasznosítására építenek, és sok esetben támogatják az életminőség javításához szükséges új információk megszerzését. A múzeumi kultúráközvetítés egyik fő feladataként érdemes megjelölni azt, hogy a kulturális intézmények, így a múzeum fenntartása a társadalom és az azt alkotó polgárok számára egyaránt hosszú távú és magas szintű (pénzzel, közvetlen napi bevétellel nem igazán mérhető) befektetés.

Felhasznált irodalom:

- A Déri Múzeum honlapja: http://www.derimuzeum.hu/deri/deri_nyito.html (2015.05.09. 21:39)
- Cseri, Miklós: (2002): A múzeumpedagógia helye és szerepe a magyar múzeumokban. In: Kovács, Judit (szerk.) Múzeumok a „köz művelődésért” Nemzetközi Múzeumpedagógiai Konferencia. Budapest, 1999. október 25–27. Budapest, 57. p
- Durkó, Mátyás – Szabó, József (1999): Az ezredforduló kihívása: az integráló andragógia. Magyar Pedagógia, 1999. 3. szám.
- Forray R., Katalin – Juhász, Erika (2008): Az autonóm tanulás és az oktatás rendszere. In: Új Pedagógiai Szemle, 58. évf. 3. szám, 62–68. p.
- Forray R., Katalin – Juhász, Erika (2009): A felnőttkori autonóm tanulás és tudáskorrekciós elköteleződés. In: Nonformális – informális – autonóm tanulás. Szerk.: Forray R., Katalin – Juhász, Erika. Debrecen, Egyetemi Kiadó

- Koltai, Zsuzsa (2011): A múzeumi kultúráközvetítés változó világa. Iskolakultúra, Veszprém.
- Koltai, Dénes, - Koltai, Zsuzsa (2005): Felnőttoktatás és múzeumi képzés. In: Tudásmenedzsment, 6/1. 78. p.
- Kurta, Mihály (2010): Múzeumandragógia és múzeummediáció. Innovációs törekvések a múzeumi kultúráközvetítésben. 30–40. p. In: Káldy, Mária, Kriston Vízi, József, Kurta, Mihály és Szabó, József (szerk.): Múzeumandragógia 1. Az I. Országos Múzeumandragógiai Konferencia válogatott anyaga. A Magyar Nyelv Múzeuma, Széphalom, 2009. május 11–12., Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum kiadása, Miskolc – Szentendre. 23–54.
- Kurta, Mihály (2012): Az andragógia a kulturális életben és a muzeológiában. SZÍN 17. évf. 2. szám. p. 78
- Vásárhelyi, Tamás (2002): Múzeumok felnőttoktatási tevékenysége. In: Benedek, András, Csoma, Gyula és Harangi, László (szerk.): Felnőttoktatási és -képzési lexikon. Budapest, Magyar Pedagógiai Társaság-OKI Kiadó-Szaktudás Kiadó Ház. 374.p.

JUNIOR KUTATÓMŰHELY

Farkas Zsolt:

A szívességbank, mint közösségfejlesztő eszköz hozadékai

Absztrakt: Jelen tanulmány a közösségfejlesztés egy lehetséges eszközét, a szívességbankot mutatja be elsősorban abból a szempontból, hogy milyen problématerületeken jelenthet megoldást, milyen hozadéka lehet egy ilyen kezdeményezésnek. Az előnyök vizsgálata szociális, gazdasági és ökológiai aspektusból történik.

Abstract: This study presents the bank of favours as a possible tool of community development. Primarily, this examination presents the possible solutions of problematic areas and preferences of that project. My investigation use the aspects of social, economic and ecological.

A szívességbankról

A közösségfejlesztéssel elméleti vagy gyakorlati színtereken foglalkozóknak sokrétű problémákra kell hasonlóan komplex megoldásokat, válaszokat adniuk. Az érdemi eredmények elérésére esélyt adó közösségi folyamatok generálásához elengedhetetlen, hogy a gyakorlatban alkalmazott eszköztár kellően széleskörű problématerületet legyen képes felölelni. A szívességbank ebből az aspektusból a közösségfejlesztés egy igen előremutató eszköze; hiszen optimális esetben pozitív hozadékai megannyi irányban eredményezhetnek előnyös változásokat a közösségben.

Szívességbanknak (vagy más elterjedt elnevezés szerint közösségi önsegítő rendszernek, KÖR-nek) az emberek olyan strukturáltan együttműködő csoportjait hívhatjuk, amelyben a tagok egymás között árukat és szolgáltatásokat cserélnek valódi pénz felhasználása nélkül. Ebben a rendszerben a közvetett csere révén kiküszöbölhető az a közvetlen csere esetén gyakran előforduló probléma, hogy a szándékok kölcsönös találkozása ritkán valósul meg. A közvetett cserék lebonyolítására egyfajta pontrendszert (közösségi pénz, szívességpénz) alkalmaz. Felkínált és igénybevett szívességek lehetnek különféle áruk és szolgáltatások. Ilyen szolgáltatás lehet például gyermekfelvigyázás, segítség a ház körüli munkákban, vagy eszközök kölcsönadása; felajánlott termékek pedig lehetnek akár használt ruhák, vagy házilag készített kézműves termékek is. Ez a rendszer azon az elgondoláson alapszik, hogy mindenki rendelkezik olyan tudással, képességekkel, javakkal, amelyek segítséget, értéket jelenthetnek mások számára. (Jacsó 2013)

A szívességbank kiegészítő közösségi „fizetőeszköze” tehát azt a célt szolgálja, hogy az adott közösségben lévő erőforrások kihasználása optimalizáltan történjen. Minden szívességpénz mögött valódi érték van (ledolgozott munkaórák, megtett szívességek, gazdát cserélő áruk), amelyet a szívességbank tagjai egymás között nyilvántartanak. Az egység sajátossága hogy csak az adott közösségben használható fel, ezáltal biztosítva a fenntarthatóságot szolgáló körforgást.

A szívességbank hozadékai

A teljességre törekedve veszem sorba azokat a hasznos hatásokat, amelyek bekövetkezésével számolhatunk egy optimálisan működő közösségi önszolgáltató rendszertől. Az előnyöket társadalmi-szociális, gazdasági és ökológiai vetületük szerint csoportosítom, mivel a szívességbank a felsorolt területek mindegyikén képes kedvező eredményeket elérni.

A társadalmi, illetve szociális hozadékok az alábbiak szerint prezentálhatóak:

- A tisztességes munkát értékeli, így felelősségvállalásra ösztönöz. Mivel az „üzlet” egy hosszútávra előretekintő rendszerben jön létre olyan emberek között, akik előreláthatólag évekig részesei lesznek a szívességbanknak, és többnyire azonos lokális közösségbe is tartoznak, így a tagoknak felelősséget kell vállalniuk a magatartásukért, a szolgáltatásokért, termékekért; tehát csak a tisztességes munkának lehet jövője egy KÖR-ben.
- Erősíti a személyes kapcsolatokat, közösséget fejleszt és épít. Egy szívességbanki akció két módon hathat az kapcsolatokra. Az egyik esetben olyan tagok között történik az adás-vétel, akik már ismerik egymást; a sikeres együttműködés erősíti kapcsolatukat. Más esetben olyan tagok között, akik azelőtt még nem ismerték egymást. Az üzletnek köszönhetően megismerkednek, a pozitív tapasztalat pedig optimális táptalajt nyújt egy értékes kapcsolat kialakulásának. A gyarapodó személyes kapcsolatok hálójának eredménye pedig egy jól működő közösség. A közösségben való gondolkodás erősödését természetesen a rendszeres találkozók is szolgálják, amelyeknek egyik fő célja a „mi” tudat kialakítása.
- Megtanít az „adás öröme”re”. A tapasztalat szerint a tagok munkához való viszonyát meglehetősen pozitívan befolyásolja, hogy személyes kapcsolatot ápolnak azzal, akinek a felkínált terméket készítik, vagy szolgáltatást végzik. Az egymás iránt érzett megbecsülés, tisztelet arra ösztönzi a tagokat, hogy – bár a pontok által megtörténik az ellentételezés – többet adjanak, mint ami „jár”, vagyis a termékek, szolgáltatások minősége a lehető legmegfelelőbb legyen a szívességet igénybevevő számára. Ez a hozzáállás pedig éppen ellentéte a modern társadalmak lényegi elemének tartott én központúságnak és elidegenedésnek.
- Öntevékeny együttműködésre sarkall, a szubszidiaritás elvét tükrözi. A tagok nem maguk egyedül, hanem egymás kölcsönös segítségével szeretnék a problémáikat megoldani. Emellett a szívességbank részesei nem egy „felülről” érkező segítségre, beavatkozásra várnak, hanem saját kezükbe véve ügyüket a közösségben rejlő erőforrásokra támaszkodnak.
- Az eltérő társadalmi csoportok közeledését segíti, ezáltal erősíti az elfogadást. A KÖR-nek egyaránt lehetnek hasznos tagjai azon különböző társadalmi rétegekhez, etnikumokhoz, szubkultúrákhoz tartozó egyének, akik egyébként nem, vagy csak esetlegesen kerülnének egymással kontaktusba. A szívességbank kereteiben megélt pozitív tapasztalatok gyengítik az egyes

csoportok közötti idegenkedést, a közösség „mi” tudatának kialakulása nyitottságra és elfogadásra ösztönöz.

- Fejleszti az önbizalmat, segíti a személyiség épülését. Az általános individualizáció, a feleslegesség érzetének személyiségromboló hatása globális szinten ismert jelenség. Az a megtapasztalás, hogy a közösségnek szüksége van ránk, és hogy amit teszünk, tudunk, az értékes és fontos; jelentősen csökkenti, optimális esetben meg is szünteti az ilyen negatív énképek kialakulását.

Hazánk gazdasági teljesítménye évtizedek óta elmarad a kívánatostól, és ez nem csak az ipari, vagy a mezőgazdasági területek fejlettségének és kiterjedtségének hiányosságaiban mutatkozik meg, hanem az állampolgárok életminőségének körülményeiben is. A helyi közösségek a hétköznapiakban leginkább a magas munkanélküliség, az alacsony bérek és a növekvő árszínvonal hatásait érzékelik; de az infláció, az adók és a kizsákmányoló bankrendszernek való kiszolgáltatottság is a nehézségek sorát erősítik. A családoknak, egyéneknek tehát igen behatárolt szükséglet hierarchiát kell felállítaniuk annak érdekében, hogy a legfontosabb kiadásokat fedezni tudják. A közösségfejlesztésnek kétségkívül feladatának kell lennie a helyi gazdaság fejlesztésének, és ezáltal az életszínvonal emelkedésének támogatása, segítése. Ha ebből a szempontból vizsgáljuk meg a szívességbankot, megmutatkozik a rendszer azon értékes jellemzője, amely véleményem szerint kiemeli a közösségfejlesztési eszközök sorából. Gondolok itt a KÖR azon pozitívumára – amelyet fentebb már érintőlegesen említettem –, hogy a társadalmi, szociális problémák mellett gazdasági hiányosságokra is képes megoldást biztosítani (illetve közvetve még ökológiai tekintetben is hasznos, ahogy azt később ismertetem). Az alábbiakban részletezem, milyen gazdasági előnyökről is van szó a szívesség-pontok használata esetén:

- Éppen annyi van belőle, amennyi kell, és mindig rendelkezésre áll. A KÖR-pontból nem kell bankjegyeket nyomtatni, és a forgalomban lévő pénz mennyiségének szabályozása sem szükséges. A lehető legdemokratikusabb módon, tökéletes önszabályozással zajlik a pénz teremtése. Ha két tag üzletet köt, akkor az üzlet lekönnyvelése során létrejön az ellentételezéshez elegendő pont mennyiség.
- Nem inflálódik. A KÖR-pont keletkezése mögött mindig valós teljesítmény van, vagyis az üzlet tartalma. Mivel nincs bankjegy, nem fenyeget az a veszély, hogy a vezetés túlzott mennyiségű pénz kibocsátásával vásárlóerő-többletet teremt, amivel szemben nem áll megfelelő kínálat.
- A termékek, szolgáltatások csereértékét nem terhelik adók. Pénzzel történő kiadásaink, vásárlásaink költségének közel egynegyedét az ÁFA megfizetése teszi ki. A szívességbankban gazdát cserélő – közgazdaságtani értelemben vett – jószágok KÖR-pontban kifejezett ellenértéke minden esetben a valós értéket tükrözi, terhelő plusz költségek nélkül.
- Biztonságot nyújt. A szívességbank a helyi gazdaság erősítésének egyik nagyszerű lehetősége, ily módon pedig segíti az elszakadást a világgazdasági folyamatok szeszélyeitől, gyengíti a pénztől való függést, nem mellékesen pedig növeli a lokális közösség életszínvonalát. (Almássy 2012)

Itt fontosnak tartom tisztázni, miért is kellene a lokális közösségeknek minél távolabb kerülnie a világgazdasági irányítás és a pénzrendszer befolyásától, és ezzel együtt mind inkább a saját erőforrásaira és a helyi gazdaságra koncentrálnia. A hivatalos valuta napjainkban eredeti rendeltetésétől eltérve – mégpedig, hogy csereeszköz legyen – jóval több funkcióval rendelkezik, és sok esetben egyáltalán nem a társadalom érdekeit szolgálja. A pénzrendszer egyre inkább elszakad a reálgazdaságtól; ennek kedvezőtlen, válságot eredményező hatásai az embereket közvetlenül érintik. *Bernard Lietaer*, neves belgiumi pénzügyi szakember megállapítása szerint a világon rendelkezésre álló pénzmennyiség mindössze 2-3%-a elegendő lenne ahhoz, hogy azáltal minden áruforgalmat le lehessen bonyolítani. A maradék 97% spekulációs célokat szolgál, valuták megingatását teszi lehetővé, és nemcsak teljes mértékben terméketlen, de veszélyes is az átlagember számára; főleg azért, mert javarészt olyan emberek és szervezetek kezében összpontosul, akiknek és amelyeknek egyetlen céljuk, hogy még többet szerezzenek belőle (Kennedy 2003).

Folytatva a pozitívumok sorát, – ahogy arra már utalást tettem – a szívességbank ökológiai aspektusból vizsgálva is hasznos lehet. A szociális és gazdasági hatások elemzéséhez hasonlóan mutatom be, milyen előnyökre gondolhatunk itt:

- A kertek megmunkálására, otthoni kézműves termékek készítésére ösztönöz. Szívességpénzben értékesíthetjük a kertünkben termesztett zöldségeket, gyümölcsöket, saját kezűleg elkészített termékeinket, amelyek helyben találnak vevőre. Azáltal, hogy az emberek elkezdenek jobban koncentrálni a közösségben fellelhető értékekre, növekszik a kereslet az otthon megtermelt termékek iránt, ily módon pedig a termelők az értékek megteremtésében is fokozottan érdekeltté válnak.
- A fogyasztói társadalmiság visszaszorítását segíti. Ha szívességpontot használunk, jobban átgondoljuk a kiadásainkat is, következetesebben tervezünk, és ezáltal kevesebb felesleges vásárlást bonyolítunk le. Hosszú távon ez a fajta megfontolt fogyasztási magatartás megmutatkozik a pénzfelhasználási szokásainkban is, így pedig eltávolodunk a fogyasztói társadalom mértéktelenségétől (amely jelenség megannyi környezetvédelmi jellegű probléma forrása).
- Értékeink megbecsülésére tanít. A szívességbankokban gyakran kerülnek felkínálásra használt ruhák, ill. egyéb kisebb-nagyobb használati tárgyak. Az újra felhasználás folytán kevésbé pazarolunk, jobban vigyázunk az értékeinkre. (Jacsó 2013)

A felvázoltak alapján úgy gondolom, magabiztosan állíthatjuk, hogy egy jól működő szívességbank megannyi problémára nyújthat megoldási alternatívát egy helyi közösség életében. Azt viszont be kell látnunk, hogy egy ilyen rendszer kialakításához nem elegendő néhány lelkes szervező; a közösség hajlandósága és tenni akarása nélkül a kezdeményezés életképtelenségre van ítélve. Az ilyen fajta közösségi megoldások életmód és -színvonal tekintetében megkívánnak egy bizonyos szintet; amelyet meglátásom szerint napjainkban Magyarországon nem minden település, illetve régió

képes elérni. Itt elsősorban a gazdaságilag legelmaradottabb területekre gondolok, amelyek legfőképpen Észak-Magyarországon, az Észak Alföldön, valamint a Dél-Dunántúl kisebb hányadán találhatóak (Dorgai 2010). Nem feltétlenül csak a létnívó határozza meg azonban, mely közösség tagjai „fogékonyabbak” a KÖR gondolatára, hiszen a „társadalmi érettség”, a kollektív attitűd alakulása nem kapcsolódik közvetlenül a közösségre jellemző egzisztenciális helyzethez; a viszonylag jólétben élők körében is jellemző lehet az elidegenedés, a közösségiségben való gondolkodás elutasítása.

Ezért számít kulcsfontosságú lépésnek egy szívességbank (vagy egy hozzá hasonló közösségfejlesztési projekt) létrehozásának kezdeti fázisában a befogadó közösség speciális feltérképezése. Az analízisnek azokat a szempontokat kell figyelembe vennie, amelyek a közösségi önsegítő rendszer sikerességét meghatározhatják, így például a helyi önkormányzat szerepét, a civil aktivitást, az etnikai összetételt, a gazdasági helyzetet stb. Számos tényezőt kell megvizsgálnia és szükség szerint befolyásolnia tehát annak, aki valóban hatékony és hosszú távon is életképes szívességbank létrehozását tűzte ki célul; viszont az ügy megéri az erőfeszítéseket, hiszen kellő felkészültséggel, megfelelő odafigyeléssel és természetesen elegendő lelkesedéssel olyan helyi aktivitást generálhat egy ilyen kezdeményezés, amely egy egész közösség életét teheti teljesebbé.

Felhasznált irodalom:

- Almássy, Tamás (2012): A jó illatú pénz. In <http://documents.tips/documents/helyi-penz-i-a-jo-illatu-penz-a-koezoesegi-penzrol-almassy-tamas.html> 2014.02.03.
- Jacsó, Enikő (2013): Szívességbankok. Kisközösségi Program. In http://www.humusz.hu/sites/default/files/Dokumentumok/kozossegek/szivessegbank_kiskozossegi_program.pdf 2013.10.16.
- Kennedy, Margrit (2003): Gazdasági növekedés és kamatrendszer - Négy alapvető tévedés. In Kovász, VII. évfolyam, 1-2. szám, 27-32. p.

Kovács Henrietta:

A kreatív ipar meghatározásai, jellemzői és jelentősége

Absztrakt: A kreatív ipar, mint fogalom és jelenség, egyre inkább kezd előtérbe kerülni, egyre többen foglalkoznak ezzel a témával, hiszen a gazdaság szempontjából igen fontos szerepe van. Egy folyamatosan növekvő méretű és jelentőségű szektorról beszélhetünk, amelyben ugyanúgy megjelennek hagyományőrző területek (pl. szövés, népzene), mint a mai kor vívmányait használó művészeti ágak (pl. fotó vagy filmkészítés).

Kutatásom első fejezetében számos definíciót gyűjtöttem össze különböző megközelítésekkel a kreatív iparra vonatkozóan. Az állapítható meg, hogy az alapja mindegyik meghatározásnak hasonló, az eltérések a társadalomról, gazdaságról, emberi készségekről való felfogásból adódnak. Egy rövid történeti háttérrel is felvázolok, amiből kiderül, hogy kik foglalkoztak először a kulturális, illetve kreatív iparral. A fogalmi áttekintés után magának az iparágak és termékeinek jellemzőit ismertetem. Kitérek statisztikai adatokra is, kiemelve a magyarországi helyzetet. Végezetül a kreatív ipar fontosságáról, jelentőségéről írok, ahol többek között a közösségteremtő képessége is megjelenik.

Abstract: The creative industry as a concept and phenomenon, increasingly start to come into the field of view, more and more people start to pay attention on this topic, because it has a very important role in the economy. We can talk about a sector that continues to grow in size and in importance, tradition keeper areas (ex. weaving, folk music) appear in this sector such as modern arts (ex. photography or filmmaking).

In the first chapter of my research I have collected several definitions about the creative industry in different approaches. The conclusion is that the base of these definitions are the similar, the differences only from the perception of the society, economy and human skills. I sketch a short historical background in my paper which points out that who dealing with the cultural and creative industry for the first time. After the conceptual overview, I introduce the traits of the creative industry and its products. I mention statistical data, highlighting the situation in Hungary. Finally, I write about the importance of the creative industry, where the community building ability appears among other things.

Bevezetés

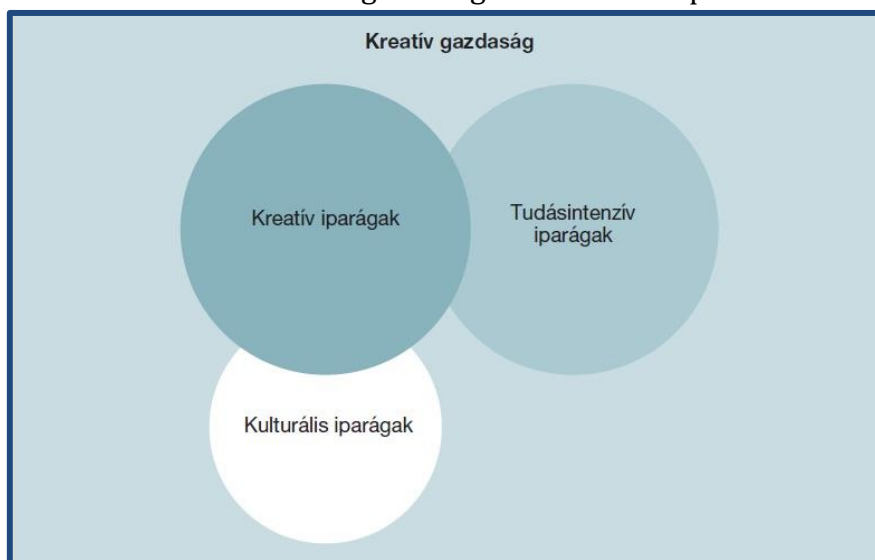
A XXI. század gazdasági világában az informatikához, az internethez kötődő ágazatok mellett egyre inkább az ún. kreatív ágazatok, a kreatív munkahelyek kerülnek előtérbe. Ennek elsődleges oka az lehet, hogy az információs társadalmat napjainkban egyre kevésbé azonosítják az internettel vagy magával az informatikával. A különböző stratégiai dokumentumokban, tervezetekben egyre gyakrabban feltűnnek a „kreatív gazdaság”, a „kreatív ipar” és a „kreatív dolgozók” kifejezések (Mikecz 2008:142).

Az úgynevezett „informatikai fordulat” az informatizálás által közvetlenül érintett területeken jóval szélesebben hat, és ezek a hatások igazán a technológiainál átfogóbban, és jobban is érvényesülni tudnak. Sok művészeti, informatikai és tömegkultúra-formáló részterület olvadt össze, és ezzel létrejött egy új ágazat, a kreatív szektor (Tamás 2003). A továbbiakban ismertetem a kreatív ipar különféle meghatározásait, csoportosítási szempontjait. Kitérek magának az iparágaknak és annak termékeinek jellemzőire, valamint jelentőségére is.

A kreatív ipar lehetséges meghatározásai, csoportosításai

A kreatív ágazatok, azaz a kreatív szektor körülbelül húsz-harminc éves, de leginkább az utolsó évtizedben vált érdekessé, kutatási témává. A kulturális ipar fogalmát Theodor Adorno és Max Horkheimer említette meg először, 1944-ben. Igaz, ekkor még kritikai megfogalmazásban, de összefoglalóan. Daniel Bell az elméleti tudás fontosságára hívta fel a figyelmet 1976-ban. Az új társadalmi rend központi tengelyeként nyilatkozott róla. Azóta is jó páran azon munkálkodnak, hogy az elméleti tudás helyére be tudják illeszteni a kreativitást vagy az innovációt. Az ún. kreatív iparok tekintetében a legkiemelkedőbb kísérletek John Howkins (2001) és Richard Florida (2002) nevéhez fűződnek. Howkins meghatározása a kreatív iparról egyszerűnek mondható. *„Idesorolhatjuk azokat a tevékenységeket, amelyek termékei szellemi termékként védettek (a copyright, a kereskedelmi védjegy, a szabadalom és a design által érintett területről volt szó)”* (Tamás 2003:1518). Florida inkább foglalkozásokat, illetve szakmákat tart a kreatív iparba illőnek, ahogy ő fogalmazott, a „szuperkreatív mag” tartozik ide (Tamás 2003).

1. ábra: A kreatív gazdaság sematikus felépítése

(Forrás: Ságvári – Lengyel 2008:19)

A kreatív gazdaságot lényegében a kreatív iparágak, a kulturális iparágak, valamint a tudásintenzív iparágak hármasa adja. A későbbiekben láthatjuk, hogy a számos különböző definíció sokban eltérnek egymástól, de mind ezt a táblázatot igazolja.

A kreatív iparral vagy a kreatív gazdasággal kapcsolatban már a fogalom definíciójánál problémába ütközünk. Számos és a legkülönbözőbb ágazatok igénylik a kreatív munkát, ugyanakkor a kreatívnek tekintett munkahelyeken sokszor csupán rutinfeladatokat, fordításokat végeznek. A szakirodalomban is általában egymás szinonimájaként jelenik meg a kreatív és a kulturális ipar vagy gazdaság. Az azonban elmondható, hogy a kulturális ipar a kreatív ipar egyik forrásának tekinthető, természetesen a mérnöki és tudományos tevékenységek mellett. (Mikecz 2008:142).

Szintén nehézséget okoz a meghatározásnál az is, hogy ezzel a fogalommal mind a várostervezés, a foglalkoztatás, mind pedig a kultúratámogatás területén is összetetalálkozhatunk. Ez abból fakad, hogy a koncepció alapjához az is beletartozik, hogy az említett területeket összekapcsolja valamilyen szinten. Hesmondhalgh definícióját találhatjuk a legegyszerűbbnek. Állítása szerint a kulturális iparágak csak azok lehetnek, amelyek közvetlenül részt vesznek a különböző társadalmi jelentések, szimbólumok, valamint szövegek formában való előállításában. A kanadai jelentés szerint a kreatív gazdaság bizonyos trendek érvényesülése révén válik egyre nagyobb és nagyobb jelentőségűvé. Ilyen a társadalom öregedése, hiszen nagyobb az igény a kulturális javak fogyasztására. A multikulturalitás is ezen trendek közé tartozik, ami fontos értéknek tekinthető, ugyanis jelentős forrása a kreativitásnak, ami a gazdaság növekedését eredményezi. A széles sávú internet elterjedése, az internetezéssel töltött idő meghosszabbodása is fokozza a kreatív gazdaság jelentőségét. Ugyanígy a „long tail” hatás, ami azt jelenti, hogy a kisebb piaci területek könnyebben és gyorsabban elérhetők az internetnek köszönhetően. Ide sorolható az a tény is, hogy a fogyasztói csoportok hálózatosodtak, valamint a szellemi javakat egyre inkább teszik közkinccsé, tehát maga a folyamat felgyorsult és olcsóbbá is vált. Ez az új kommunikációs technológiáknak köszönhető, amelyek mind-mind elősegítik a kreatív ipar fejlődését (Mikecz 2008:142).

A kreatív és kulturális ágazatokkal tudatosan foglalkozik a brit kulturális politika is. Ennek köszönhetően alkottak egy saját meghatározást a kreatív iparágakra vonatkozóan. Azok a tevékenységek tartoznak ide, amelyek az egyéni kreativitáson, képességeken, valamint tehetségen alapulnak, és amelyek az egyén tudásának felhasználásával tudnak értéket és munkahelyeket létrehozni. Amerikában ugyanúgy, mint hazánkban Nagy Gergely írása alapján a szerzői jogi iparágakat veszik alapul. Kezdve a kiadói ipartól a művészi tevékenységen át a designig, a divatig, illetve a szoftverkészítésig. Ezek a legmeghatározóbb területek. Mindezt kiegészíti a kulturális ágazat, amelybe már a kulturális termelés egésze beletartozik (televíziózás, filmgyártás, művészeti intézmények) (Nagy 2008).

A kreatív osztály természetesen nem csak a kreatív iparágakban működik, hiszen a kreatív munkavégzésnek a kreatív iparágak csupán egyik lehetséges helyszínét, megnyilvánulási és tevékenységi formáját adják (Ságvári 2008:17). *„Annyi bizonyos, hogy a kreatív iparágak előbb jelentek meg szakpolitikai hívószóként, mint valós tudományos diskurzusként, ami kétségkívül megnehezíti a tisztánlátást”* (Ságvári 2008:18). Egyértelmű, hogy a kreatív iparágakba sorolható tevékenységek legnagyobb része komoly szakértelmet és tudás-intenzív munkát igényel, azonban nehéz egyértelműen elkülöníteni a kreatív és a tudásintenzív tevékenységeket és az iparágakat egymástól. A kulturális és a kreatív iparág fogalma az elmúlt években sokáig egymás szinonimájaként jelent meg, legtöbbször napjainkban is azonosítják egymással a két fogalmat. Először a kulturális iparág

kifejezés jelent meg, amit a piacosítható tömegkultúra kifejezésére használtak, napjainkban viszont elterjedtsége kezd visszaszorulni. „*A leginkább elfogadott definíció szerint ezek azok a tevékenységek, amelyek kevésbé piacorientált, döntően állami fenntartású intézményeket, illetve állami támogatásban részesülő tevékenységeket takarnak (pl. múzeumok, könyvtárak stb.)*” (Ságvári 2008:18). Meg kell jegyezni, hogy ez egy nagyon leszűkített jelentést ad ennek az iparágnak. Ságvári szerint viszonylag élesen el lehet különíteni a kulturális ipart a kreatívtól. Utóbbit sokkal inkább globálisnak, illetve lokálisnak tekinti, míg a kulturális iparágat inkább csak nemzeti léptékűnek.

Az 1980-as évektől Európában is, de leginkább Angliában a kulturális iparágaknak egy teljesen új felfogása született meg, melynek legfontosabb eleme a piac szerepének újraértelmezése volt. Nicholas Garnham, aki kultúrpolitikával és tanácsadással is foglalkozó közgazdászként munkálkodott, ezzel a témával kapcsolatban így fogalmazott: „*A legtöbb ember kulturális szükségleteit és vágyait – történnék is bármi – a piac biztosítja termékek és szolgáltatások formájában. Abban az esetben, ha hátat fordítunk az uralkodó kulturális folyamatoknak, sem napjaink kultúráját nem érthetjük meg, sem pedig azokat a kihívásokat és lehetőségeket, amelyeket ez a politika alkotói számára tartogat.*” (Garnham 1987:24-25). Garnham mutatta ki először, hogy az Egyesült Királyságban a médiaszektor jóval fontosabb volt a fogyasztás, jelentőség és a foglalkoztatottak számát tekintve, mint azok az előadó- és képzőművészetek, amelyek kormányzati támogatásban részesülnek. A kultúra fogalmának és szerepének újragondolásában nagy szerepe volt Scott Lash és John Urry „*Economies of Signs and Space*” című könyvének is. A könyvben a társadalmi egyenlőtlenségeket vizsgálták, azt hogy az egyes csoportokban hogyan változik az idő, a tér, a kultúra, a turizmus, a környezet felfogása (Ságvári 2005:7).

Az ausztrál kormány az 1994-es Kreatív Nemzetről (Creative Nation) szóló nyilatkozatában azokat a területeket veszi a kultúrpolitika hatáskörébe, amelyek a kommunikációs, valamint a művészeti minisztérium fennhatósága alá tartoztak. Ezek a területek: előadóművészetek, irodalom, zenekarok (klasszikus zene), tánc, kortárs zene, vizuális művészetek, film, televízió, multimédia, rádió, épített örökség, kulturális tulajdon, „bennszülött” kulturális örökség, és a könyvtárak. A munkáspárt hatalomra kerülése után, 1997-ben létrejött a Tony Blair vezette kormányban az új kultúráért, médiáért és sportért felelős minisztérium (Department of Culture, Media and Sport, DCMS). Ezen belül megalakult a kreatív iparágakkal foglalkozó munkacsoport, a Creative Industries Task Force. Céljuk az volt, hogy a hivatalos szinten nem létező iparágaknak megalkossák a fejlesztési politikájukat. Ez a munkacsoport 1998-ban a kreatív iparágakat ugyanúgy fogalmazta meg, ahogyan Nagy Gergely is említette, tehát olyan tevékenységeket soroltak ide, melyek alapja az egyéni kreativitás, képzettség és képességek, és amelyek képesek jólétet és munkahelyet teremteni a szellemi tulajdon segítségével. A kreatív ipart 13 viszonylag jól elkülönített szektor alapján határozták meg: reklám, hirdetési ipar, film, építészet, szoftverkészítés, interaktív „szabadidős” szoftver (játékfejlesztés), művészeti és antik piac, zene, kézművesség, televízió és rádió, dizájn, előadóművészet, divattervezés, és könyvkiadás. Később a film mellé került még a videó, és a szoftver mellé a számítógépes játékok területe is. A kreatív iparágakkal kapcsolatban elmondható, hogy a legsikeresebb programok az angolszász országokra jellemzők. Persze ez a kijelentés csupán egy általánosítás. Közülük is az Egyesült Királyság a legkiemelkedőbb, őket követi Ausztrália,

Új-Zéland, az USA bizonyos államai és régiói, illetve néhány dél-kelet ázsiai ország, mint Szingapúr vagy Hong Kong (Ságvári 2005:8-11).

John Howkins angol szerző a szellemi tulajdont, a tudást tartja kiindulópontnak a kreatív ipar meghatározásakor. Szerinte a szerzői jogok, a szabadalmak és a védjegyek hatálya alá tartozó alkotások tartoznak bele a kreatív gazdaságba, és ezek határozzák meg. 15 tevékenységet sorolt a kreatív iparba: reklám, építészet, képzőművészet, iparművészet, formatervezés, divat, film, zene, előadóművészet, könyv- és lapkiadás, kutatás és fejlesztés, szoftver, játékok (videójátékok nélkül), rádiózás és televíziózás és videójátékok. Ebbe a meghatározásba beletartoznak a nem kifejezetten művészi, vagy esztétikai, illetve szimbolikus értéket előállító tevékenységek is. *„Howkins 1999-es adatokon alapuló számításai szerint, az általa 15 iparág alapján meghatározott kreatív gazdaság globális összteljesítményéből a legnagyobb részt a K+F szektor hasította ki, majd a könyv- és lapkiadástól nem sokkal lemaradva következett a szoftveripar”* (Ságvári 2005:13). Elkülöníthetjük egymástól a tisztán kreatív (gazdasági) tevékenységeket, illetve a kreativitáson alapuló tevékenységeket. J. Howkins fogalmában nincs különbség köztük. *„Kreatív terméknek azokat a gazdasági árukat és szolgáltatásokat tekinthetjük, amelyek kreativitásból származnak, és gazdasági értékkel bírnak”* (Howkins, 2002:10). Richard Caves szerint a kreatív iparágak olyan termékeket és szolgáltatásokat állítanak elő, amelyek valamilyen kulturális, művészi vagy éppen szórakoztató értéket hordoznak magukban. A kreativitásnál fontos megemlíteni, hogy maga a kreativitás önállóan nem mérhető (Ságvári 2005:13-14).

Az UNCTAD (The United Nations Conference on Trade and Development) **megállapítása szerint** azon tevékenységek tartoznak a kreatív iparágba, amelyek *„gyökere az egyéni kreativitásban, képzettségben és képességekben rejlik, és amelyek képesek a szellemi tulajdon létrehozásán és felhasználásán keresztül jólétet és munkahelyeket teremteni”* (KIP 2010:5). Négy nagy csoportba sorolja ezeket a tevékenységeket. Az első csoport a kulturális örökségeink. Ide tartoznak a hagyományos kulturális kifejezési területek, a művészetek és a kézművesség. Szintén ebbe a kategóriába sorolhatók a kultúráközvetítő helyek, mint a régészeti emlékek, múzeumok, könyvtárak és kiállítások. A második nagy csoportja a kreatív iparágaknak a művészetek. Megkülönbözteti az előadó művészetet és a vizuális művészetet. Az előbbibe vehetjük az élő-zenét, színházat, táncot, operát és a különféle előadásokat. A vizuális művészetekhez sorolja értelemszerűen a festészetet, szobrászatot, fényképészetet stb. A következő nagy kategória a média. Itt elkülönülnek egymástól az audiovizuális tartalmak (film, televízió, rádió, egyéb közvetítések) és a könyvkiadás és nyomtatott média anyagok (elektronikus és nyomtatott sajtó). Az utolsó csoport a funkcionális területek. Ezt további három alcsoportra bontja az UNCTAD, úgymint újmédia (szoftverkészítés, videó-játékok, digitalizált kreatív tartalmak), kreatív szolgáltatások (építészet, reklám-és hirdetési ipar, kreatív K+F, kulturális és pihentető tartalmak és szolgáltatások) és a tervezés (iparművészet, belsőépítészet, grafika, forma-és divattervezés, ékszer, játékok (KIP 2010:5).

A WIPO (World Intellectual Property Organisation) annak értelmében határolja el egymástól a négy ágazatcsoportot, hogy a jogi tartalom és a szerzői joghoz hogyan kapcsolódnak. Ez a négy ágazat a primer szerzői jogi ágazatok, a részlegesen szerzői jogi ágazatok, a szerzőijog-függő technikai háttérágazatok, és az egyéb kisegítő ágazatok. A

primer szerzői jogi ágazatokba tartozik a sajtó és irodalom; zene, színművek, opera; film és videó; rádió és televízió; fotográfia; szoftver és adat-bázis; hirdetés, reklám, valamint a közös jogkezelő szervezetek. A részlegesen szerzői jogi ágazatokba sorolja a ruházat, textilt és cipőt; ékszereket és érméket; kézműves árukat; bútorokat; háztartási eszközöket, porcelánt és üveget; tapétát és szőnyeget; játékokat és számítógépes játékokat; építészetet, mérnöki tervezést, elemzést; múzeumokat, valamint ezek kis- és nagy-kereskedelmét. A technikai háttér ágazatokhoz tartozik a televízió, rádió, videó, CD- és DVD lejátszó, magnó, játékkonzolok, számítógépek, hangszerek, fényképezési eszközök és mozi-berendezések, fénymásolók, üres rögzítő eszközök, papír, kölcsönzés és ezek kis- és nagykereskedelme. Az utolsó kategóriába, az egyéb kiszolgáló ágazatokba vehetjük a szerzői jogi termékekkel kapcsolatos általános kis- és nagykereskedelmeket és a szállítást, raktározást, távközlést (KIP 2010:6-7).

Az Európai Bizottság 2010-es, a kulturális és kreatív iparágakról szóló zöld könyve alapján az olyan gazdasági tevékenységeket sorolhatjuk a kulturális iparba, amelyek olyan termékeket vagy szolgáltatásokat állítanak elő, melyek hordoznak magukban kulturális tartalmat is (Szolkai 2011:3). A kulturális iparba sorolható ennek alapján az előadó- és képzőművészet, kulturális örökség, film, DVD, videó, TV-rádió, videó játékok, új média, zene, könyv, és a sajtó területei is. A kreatív ipar olyan „*ágazat, amely a kultúrát használja alapanyagként (input), és kulturális dimenzióval bír, jóllehet az általa előállított eredmény gyakran funkcionális. Ide tartozik az építészet és a dizájn, amely szélesebb folyamatokba integrálja a kreatív elemeket, valamint az olyan ágazatok is, mint a tervezőgrafika, a divattervezés vagy a reklámszakma*” (Európai Bizottság 2010:2). Azokat a területeket, amelyeknek kulturális tartalomra van szükségük a fejlődéshez, kapcsolódó iparágaknak nevezi. Ilyenek tipikusan az adathordozók előállításának piaca (MP3, CD, DVD, számítógépek), és a turizmus is, hiszen legnagyobb része a kulturális tartalmak megtekintéséhez, az élmények megismeréséhez kötődik (Szolkai 2011:3).

Egy kicsit máshogyan csoportosítja a kulturális és kreatív szektort a KEA European Affairs egy 2006-os tanulmánya „A kultúra gazdasága Európában” címmel. A tanulmány szerint a kulturális iparon belül is meg lehet különböztetni az ipari és a nem ipari szektorokat. Azok a tevékenységek, amelyek egyszeri és nem reprodukálható termékeket és szolgáltatásokat hoznak létre, azok nem ipari szektornak minősülnek. Elsődleges céljuk a helyszíni fogyasztás. Ilyen például az előadó- és képzőművészet, a kulturális örökség, a múzeum, a könyvtár és a levéltár területe. Ezzel ellentétben a kulturális ipar kulturális tömegtermékeket állít elő, amelyeket széles körű terjesztésre, exportra szán (pl. DVD, film, videó, TV-rádió, videó játékok, új média, könyv, zene, sajtó). Ezeket a kulturális ipari termékeket a kreatív vállalkozások sokszor felhasználják. „*A kreatív iparnak jellemzője, hogy nem kulturális végtermékek előállításához kreatív vagy kulturális terméket használ fel, ilyen az építészet, dizájn, divat, reklám*” (Szolkai 2011:4). A szakirodalmak többsége egyetért azzal az alapvetéssel, hogy a kreativitás nélkülözhetetlen és létfontosságú feltétele az innovációnak, a kulturális értékteremtésnek (Szolkai 2011:3-4).

Rabb Szabolcs a kreatív iparnak 11 különböző csoportját különítette el. Ezek a következők: építészet; művészeti-és antik piac; TV, rádió, média piac; kézműves ipar, design, fotó-és filmművészet; előadóművészetek; divattervezés; számítógépipar, virtuális piac; szoftver szolgáltatások, webdesign; zene, és végül a reklám ipar (Rabb é.n.:3).

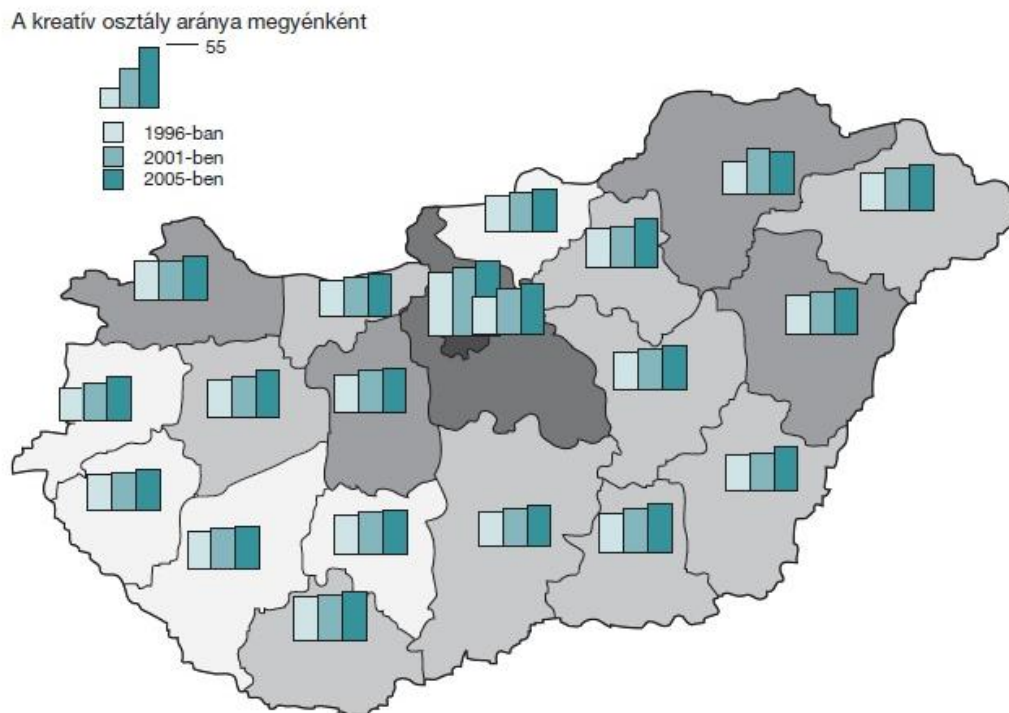
A kreatív ipar termékeinek jellemzői és az iparág jelentősége

Rabb összegyűjtötte a kulturális ipar termékeinek jellemzőit is. Megállapította, hogy a kulturális ipar által előállított termékek általánosan nézve rövid életűek és azonnal fogyasztjuk őket. Magas a kockázat az előállításukat tekintve, és a kudarc lehetősége is nagy. A helyi és regionális közönség igényei alapján fogalmazódik meg a kereslet, de a kínálatnak viszont a globális versenyben is helyt kell állnia. Azok a piacok amelyek a kultúrához kapcsolhatók, viszonylag instabilak, nehezen lehet kiszámítani a leendő divathullámot is és a szezonális is erős. A kulturális iparnak nagyon fontos társadalmi hatása van, mert az egyik legfőbb kommunikációs eszköz (Rabb é.n.:5).

A kreativitás elengedhetetlen ahhoz, hogy valamilyen kulturális értékteremtés szülessen. Ezt egyértelműen kijelenthető. *„A kulturális alapú kreativitás a képzelőtehetség, az újszerű gondolkodás, a megszokott dolgok állandó megkérdőjelezésének eredménye, amely újszerű ötletek, víziók, termékek formájában testesül meg. Az ehhez szükséges feltételek: személyi képességek (képzelőerő, újszerűségre való hajlam), technikai készség, szakértelem (művészi tehetség), valamint elősegítő, dinamizáló társadalmi környezet (amely bátorítja és értékeli a kreativitást)”* (Szolkai 2011:3).

Az amerikai gazdaságban a munkaerő 30%-a már a kreatív iparokban dolgozik. Ez magában foglalja a teljes K+F-et, a felsőoktatást, az ipari formát, építészetet és a kultúrát is. (Tamás 2003). A kreatív ágazatokban növekszik a foglalkoztatás, míg az EU-ban 2006 és 2009 között összességében sajnos csökkenés figyelhető meg. Az Európai Unió összes GDP-jének 2.6%-át a kreatív ipar teszi ki. Ez meghaladja a kémiai és műanyag ágazatok GDP mértékét, ami 2.3%. Magyarországon az országos helyzet Budapestnek és annak vonzáskörzetének köszönhető, a vidéki kreatív ipari tevékenységek csak keveset tudnak hozzátenni a GDP növeléséhez. A WIPO mutatta ki, hogy 2006-ban Magyarországon a kreatív ipar 6,67%-t jelentette a teljes GDP-nek. A munkavállaló felnőtt népesség 7,1%-a a kreatív ipar területén dolgozott, ami egész jó eredménynek számít (Rabb é.n.:6-7).

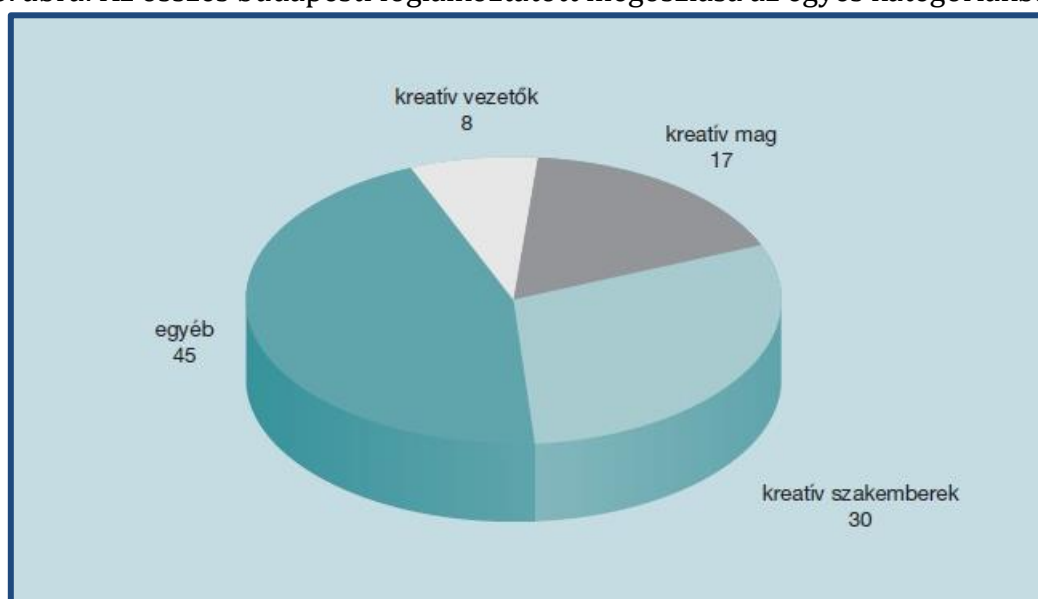
2. ábra: A kreatív osztály megyei szintű mérete 2005-ben és a megyei arányok változása

(Forrás: Ságvári – Lengyel 2008:51)

Az ábrából is láthatjuk, hogy Budapesten, illetve Pest megyében a legjelentősebb a szerepe a kreatív osztálynak, az ország többi részén pedig viszonylag kiegyenlítettnek mondható a helyzet. 1996-ban a kreatív osztály 31 százaléka élt a fővárosban, 2001-ben, valamint 2005-ben pedig 29 százaléka. Pest megyében további 9, 11 és 12 százaléka.

3. ábra: Az összes budapesti foglalkoztatott megoszlása az egyes kategóriákban

(Forrás: Ságvári – Lengyel 2008:70)

A kreatív osztályon belül négy kategóriát különböztetünk meg: kreatív vezetők, kreatív mag, kreatív szakemberek és egyéb. Budapest szerepe kiemelkedően magas országos szinten. Az ábra csak a Budapesten élőket vette bele a mintába, ha az összes ott dolgozót, illetve az ingázókat és az ideiglenesen ott tartózkodókat is belevette volna, akkor az arányok még magasabbak lennének.

Szolikai Zsolt kreatív ipar támogatásáról szóló írásában is megjelenik az Europe Innova „Kreatív és kulturális iparágak” című 2010-es felmérése, amelyből kiderül, hogy az EU27-ben (+Svájc, Norvégia és Izland) a kulturális iparágakban foglalkoztatottak összlétszáma eléri az 5.25 milliót. A relokáció, vagyis a termelés áthelyezése kevésbé fenyegeti a kreatív és kulturális ipart, mint a többi iparágakat. Nagyon nagy eredmény, hogy az EU25 országaiban 2001 és 2006 között sikerült megkétszerezni a foglalkoztatottak számát. A jelentésből az is egyértelműen kirajzolódik, hogy ezek a vállalkozások főleg a fővárosokra és a nemzetközi nagyvárosokra korlátozódnak, tehát földrajzilag rettentően egyenletlenül helyezkednek el. Mondhatnánk úgy is, hogy szinte behozhatatlan fölényben vannak a kisvárosokkal, falvakkal szemben. Számukra még nagyobb kihívást jelent a kreatív szektor fejlesztése (Szolikai 2011:9).

Azok a termékek mind piacosíthatók, eladhatók, amelyek kreativitáson alapulnak. Ennek megalkotása igazán nagy hozzáadott értéket teremt. Azok a kreatív és kulturális vállalkozások, akik efféle tevékenységeket végeznek, nagyban elősegíthetik egy város vagy adott térség gazdaságának fejlődését, munkahelyeket is teremtenek működésükkel. Ha szerencsénk van és a legjobb opciót nézzük, akkor akár egy térség gazdaságának motorjává is kinőhetik magukat. Csak akkor beszélhetünk kreatív és kulturális alapú fejlődésről, ha mindez sikeresen megvalósul. A kreatív iparágakra azonban nem jellemző, hogy húzóágazattá válnak kisebb városokban, térségekben. Ez leginkább a fő- és nagyvárosoknak adatik meg (Szolikai 2011:4).

Ha a kreatív iparágak fejlődni tudnak, az hosszabb távon hozzájárul más iparágak növekedéséhez, versenyképességük javulásához is (pl. egy működő vállalkozásnál a design fokozott alkalmazása, arculat kidolgozása). *„A kreatív ipar fejlődésének hatásai attól is függnék, hogy azok mekkora közvetlen hozzáadott értéket termelnek, milyen területeken tevékenykednek és mennyire beágyazottak saját gazdaságukba”* (Szolikai 2011:4).

Ahogy Tobias Nielsén és Dominic Power írta, ahhoz, hogy a gazdaság fejlődni tudjon, a kreativitás a poszt-indusztriális társadalmakban elengedhetetlen. Ez a kreatív szektor az átlagosnál kétszer gyorsabban is képes fejlődni, tehát megállapíthatjuk, hogy minél nagyobb ezen szektor aránya egy városban vagy régióban annál gyorsabban növekszik a gazdasága is a tágabb környezetéhez viszonyítva. (Szolikai 2011:4).

„Élménygazdaságnak is nevezik e jelenséget, amelyben termékek és szolgáltatások helyett immár ellenállhatatlan élményt kell a fogyasztóknak (városok és régiók esetében a turistáknak) kínálni, akik egyre kevésbé a terméket, hanem az ahhoz kapcsolódó elvárásokat, hangulatokat és élményigéreteket veszik meg” (Szolikai 2011:4).

Összegzés

Összegzésként elmondható, hogy a kreatív és kulturális iparágak olyan dinamikus területek, melyek nagy kockázati faktorról is rendelkeznek, mert a fogyasztóik ízlésének vannak kiszolgáltatva és ez határozza meg fejlődésüket. A kreatív és kulturális termékek piacára tehát egyértelműen jellemző a fogyasztók motivációjának sokasodása, amit fragmentálódásnak nevezünk. A kreatív piac pont a fragmentálódásnak köszönhetően a hagyományos piaci megközelítéssel nem igazán ragadható meg. Ha bizonyos termékeket nézünk, akár közösségteremtési képességről is beszélhetünk, hiszen egyes rétegek, csoportok annyira ragaszkodnak hozzájuk, hogy ez összekovácsolja az embereket. Láthatjuk, hogy nagyon gyorsan változó feltételekről van szó, amelyekhez folyamatosan alkalmazkodniuk kell a mikro- vagy kisvállalkozásoknak. Támogatásuk és fejlesztésük szükséges, aminek megszervezése egy adott város vezetésének a feladata. Annak ellenére, hogy a kreatív ipar méreténél fogva önmagában sosem lesz képes egy város gazdasági fejlődésének beindításához, mégis szerencsére egy folyton növekvő méretű és jelentőségű szektorról beszélhetünk (Szolkai 2011:5).

Felhasznált irodalom:

- Európa Bizottság (2010):_Zöld könyv a kulturális és kreatív iparágak potenciáljának felszabadításáról.
- Garnham, Nicholas (1987): Concepts of Culture: Public Policy and the Cultural Industries. In Cultural Studies, vol. 1. no. 1. 23-37. p.
- Howkins, John (2002): Az alkotás gazdagít. Bátorítás kreatív embereknek. HVG Kiadói Rt., Budapest.
- Kreatív Iparágak Platformja (KIP) (2010): Megvalósítási Terv. Budapest.
- Mikecz, Dániel (2008): Kreatív ipar: a tehetség haszna. In Információs társadalom, 8. évf. 4. sz. 142-143. p.
- Nagy, Gergely (2008): A kreatív ágazatok mentik meg a gazdaságot. In HVG. Budapest. Elérhető:
http://hvg.hu/kultura/20080523_kultura_kreativ_ipar_budapest_eletforma.
Letöltés ideje: 2015.11.09.
- Rabb, Szabolcs (2012): Kreatív klaszter – kreatív ipar fejlesztése. MTA-RKK, Klaszter konferencia.
- Ságvári, Bence (2005): A kreatív gazdaság elméletéről. Budapest, ELTE-ITHAKA.
- Ságvári, Bence – Lengyel, Balázs (2008): Kreatív atlasz a magyarországi kreatív munkaerő területi és időbeli változásairól. Budapest, DEMOS Magyarország.
- Szolkai, Zsolt (2011): Lépésről lépésre - a kreatív ipar támogatásának lehetőségei a gazdasági centrumoktól távol eső kis- és közepes városokban. In Területfejlesztés és innováció, 5. évf. 2. sz. 2-15. p.
- Tamás, Pál (2003): „Kreatív iparok” a közép-európai információs társadalmakban. In Magyar Tudomány, 48. évf. 12. sz. 1518-1523. p.

KÖNYVAJÁNLAT, RECENZÍÓ

Izer Boglárka:

Recenzió Szabó János Zoltán: „A fesztiváljelenség” művéről

Szabó János Zoltán: A fesztiváljelenség
Budapest, Typotex (2014)

„Az emberi kultúra a játékban, játékként kezdődik és bontakozik ki” - kezdi el könyvét Huizinga (1944) gondolataival a szerző, azonban hozzáteszi Huizinga gondolatait folytatva, hogy „a kultúra csaknem minden megnyilvánulásában háttérbe szorította a játéktényezőt”. A szerző vezérfonalává választott Huizinga idézet jól példázza, hogy az emberiség kulturálódási, ünneplési szokásai átalakultak az idők során és ez az átalakulás új ünneplési formákat hozott létre, ilyen a könyv témáját szolgáló fesztivál is.

A fesztiválok manapság virágkorukat élik, hiszen számos országban, így hazánkban is már több műfaj fesztiválján részt vehet az ember, legyen az művészeti, kulturális, zenei, gasztronómiai és még sorolhatnánk a különböző témákat, amelyek lehetőséget teremtenek az ünneplésre, szabadidő eltöltésére. A fesztiválok kialakulását és azok sokszínűségét ragadja meg a szerző is és ezt mutatja be könyvében. A téma iránti érdeklődése nem új keletű a szerzőnek, mivel 2006-ban jelent meg Hunyadi Zsuzsával és Inkei Péterrel közös könyvük a Fesztivál-világ, amely a hazai fesztivál ipart célozza meg. A könyv elején található tartalmi ismertető segít az olvasónak a könyv fejezetei között eligazodni, és teljes egészében láttatja a könyv tartalmát. A könyv szerkezetileg két nagy egységből áll, az első a szakirodalmak bemutatására helyezi a hangsúlyt, míg a második a szerző saját empirikus kutatásának eredményeit mutatja be. Az első egység öt fejezetre tagolódik, amelyekben következetesen építkezik a szerző, haladva a hazai tudományos alapoktól a külföldiekig: az első fejezetben, egyben bevezetésben a kutatás témáját és célját mutatja be, a kutatási módszerek kifejtésével. A második fejezetben a fesztiválfogalmak történeti fejlődését és értelmezését tisztázza, a harmadik fejezetben a fesztivál-jelenség történeti jellemvonásait fejt ki. A negyedik fejezetben a leginkább használatos tudományos megközelítési módokat tekinti át, az ötödik fejezetben, az első egység lezárásaképp a hazai és külföldi fesztiválkutatási szakirodalmat megvizsgálására törekszik a szerző. A könyv második nagyobb szerkezeti egysége a szerző saját kutatásának empirikus eredményeit vonultatja fel, amelyet a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) Kiemelt Kulturális Események Kollégiuma által 2007 évben támogatott hazai kulturális fesztiválok szervezői körében végzett. A második nagy egység a saját kutatás céljai, hipotézisei mellett a kérdőíves felmérés eredményeit bemutató alfejezeteket is tartalmazza.

Maga a fesztivál kifejezés a 16. században alakult ki, és folyamatosan terjedt el a 17-18. század folyamán, de a tudományos igénnyel született fogalomtisztázásra csak a 20. század végén került sor. A fogalomtisztázás összekapcsolódott a fesztivál értelmezésének átértékelődésével, amely kezdetben még ünnepnek számított, azonban ma már az emberek egy szélesebb rétegének szabadidő eltöltését jelenti, amely összekapcsolódik olyan vonzatokkal, mint az idegenforgalmi bővülés, település- és vidékfejlesztés, vagy

kulturális alapú városfejlesztés (Szabó 2014:11-15). Tudományos szempontból a szerző véleménye a fesztiválok kutatásáról: *„Magam interdiszciplináris tudományos lehetőségeket magában hordozó területnek tekintem a fesztiválok kutatását, a fesztiválokat pedig olyan sajátos társadalmi szerveződéseknek, melyek a közművelődési és a szórakoztatóipari intézményrendszer számára is előremutató fejlődési lehetőségeket kínál.”* Arra, hogy melyek ezek az előremutató fejlődési lehetőségek, a szerző empirikus kutatásában próbál válaszokat és megoldásokat keresni, olyan hipotézisek felállításával, amelyek a fesztiválok szocializációs folyamataira és konformitáshoz való viszonyára vonatkoznak, vagy a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) Kiemelt Kollégium rejtett fesztiváltámogatási szempontrendszerére.

Kiemeli kutatása egyik eredményét, miszerint a *„kulturális örökség és emlékezet alakításában a fesztiválok konformitás szerinti kategóriái eltérő módon vesznek részt”,* tehát a hagyomány, az örökség vagy elfelejtődik, vagy megújul, vagy pedig adaptálják az új szokások közé a fesztiválszervezés során. Az NKA rejtett fesztiváltámogatása fordítottan arányos a kulturális és turisztikai felhívások esetében, ugyanis míg egy önkormányzat turisztikai célt támogat, addig a Kiemelt Kollégium a művészeti célokat preferálja. A Kollégium által alkalmazott rejtett szempontrendszerek területileg jobban összpontosulnak, amely egyrészt a területi kiegyenlítettségre, másrészt a hátrányos helyzetű rétegek elérésére is megoldást jelenthetnek, amennyiben ezeket nem passzív eszközökkel próbálják elérni (pl. ingyen belépéssel) (Szabó 2014:243-253).

A könyv felépítése következetes, nyelvezete a tudományosság ellenére olvasmányos és szakszerű egyben. A gazdag felhasznált szakirodalom – magyar, angol és német nyelven egyaránt – azt mutatja, hogy a szerző magabiztosan, célratörően használta a különböző irodalmakat a téma minél szélesebb spektrumú bemutatására. A téma aktuális, problémaközpontú és a szerző témában való jártassága a könyv hitelességét erősíti.

Szabó János Zoltán a fesztiválok fontos szerepét emeli ki könyvében, miszerint nemcsak közösség összetartó, boldogságélmény a fesztivál az egyén számára, de a településeknek komoly fejlődési lehetőség: infrastrukturális, kulturális szempontból is. A fesztiváljelenség évről-évre erősebb és hogy miért van ez így, arra a szerző könyvében keresi a válaszokat. Aki nemcsak hazai színt, hanem európai vagy akár világszinten is érdeklődik a fesztiválok történelmi fejlődése, a fesztiválok fajtái, működései, tartalma iránt azoknak ajánlatos elolvasni a 2014-ben megjelent *Festival in Focus* című könyvet, amely a 2011-ben elhunyt Dragan Klaić bosznia-hercegovinai kutató írásait tartalmazza fesztivál témakörben, amelyet halála után adtak ki. Dragan kultúra kutató, elemző volt, kutatási területének egyik szegmensét a fesztiválok vizsgálata jelentette, mind európai, mind globális szinten, így érdekes olvasmányt jelenthet a fesztiválok világa iránt érdeklődőknek.

TUDOMÁNYOS KONFERENCIÁK HÍREI

Juhász Erika – Izer Boglárka:

Nevelés- és kultúrakutatás európai szinten Budapesten

Budapesten került sor 2015. szeptember 7. és 11. között a „European Conference on Educational Research (ECER)” (Oktatáskutatás Európai Konferenciája) nemzetközileg elismert, magas színvonalú, tudományos konferenciára, amelyet a „European Educational Research Association (EERA)” (Európai Oktatáskutatók Szövetsége), európai nevelés- és oktatáskutató szervezet minden évben más országban rendez meg. Az idei konferencia keretében zajlott egyben a „World Educational Research Association (WERA)” (Világ Oktatáskutatóinak Szövetsége) éves tematikus ülése (Focal Meeting) is. A konferencia magyarországi szervezését együttműködésben a Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete (Hungarian Educational Research Association (HERA)), a Debreceni Egyetem és a budapesti Corvinus Egyetem valósította meg Juhász Erika szervezőbizottsági elnök összefogásával. A konferencia témája "Education and Transition. Contributions from Educational Research", azaz „Oktatás és átmenet. Az oktatáskutatás hozzájárulásai”. A konferencia keretében szeptember 7-8. között a fiatal kutatóknak szóló „Emerging Researchers' Conference (ERC)” (Feltörekvő Kutatók Konferenciája) valósult meg, amelyen közel 400 fő vett részt, ezt követte szeptember 8-11. között a „European Conference on Educational Research”. A konferencia egészén 32 szakosztályi tematikához kapcsolódóan 4600 előadás hangzott el 2600 előadó által, akik nemcsak hagyományos konferencia előadások, hanem műhelymunkák (workshopok), poszterszekciók, interaktív poszterszekciók és videoposzterszekciók keretében mutathatták be kutatási témájukat, eredményeiket. A kisebb (40-60 fős) szekciók mellett plenáris formában kerekasztal beszélgetések és úgynevezett „Keynote” („Kulcstéma”) előadások is zajlottak a konferencián, amelyet olyan neves előadók tartottak, mint a Debreceni Egyetem emeritus professzora Prof. Dr. Kozma Tamás, vagy a Wisconsin – Madison Egyetem (Egyesült Államok) oktatáspolitikával foglalkozó doktora Dr. Michael W. Apple, akiknek az előadására több mint 500 ember volt kíváncsi.

Az ECER a Nemzeti Művelődési Intézet számára szakmailag kiemelten fontos rendezvény volt, mivel több szakosztályi témában is bemutatásra kerültek olyan előadások, poszterbemutatók, amelyek szorosabb vagy tágabb értelemben kapcsolódnak a kultúra, közösségi tanulás, művészetek témaköréhez. Így a konferencia lehetőséget nyújtott arra is, hogy kulturális témában kutató szakemberek kapcsolatot teremtsenek, újabb kutatási témákat, ötleteket vitassanak meg, közös kutatásokat kezdeményezzenek. (Néhány kulturális kutatási téma: Hal Lawson (The University at Albany, The State University of New York) – Dolf Van Veen (Netherlands Centre on Education and Youth Care) – Alan Dyson (The University of Manchester): *Developing Extended, Multi-service, and Community Schools: International Exemplars for Practice, Policy, and Research*; Samúel Lefever (University of Iceland) – Hanna Ragnarsdóttir (University of Iceland) – Susan Rafik Hama (University of Iceland) – Renata Emilsson Peskova (University of Iceland): *Students' Strengths, Learning Spaces And Culturally Responsive School Practices*; Britt Oda Fosse (University of Oslo): *How Cultural Tools and Sociocultural Context Prevent Student*

Teachers In Developing New Conceptions About Adapted Teaching; Erika Juhász (University of Debrecen): *Non-formal and Informal Dimensions of Adult's Cultural Learning in Hungary*; Anke Wischmann (Leuphana University): *Community Education in Germany – an instrument for increased (educational) equality?.*)

A konferencián összesen 2753 regisztrált résztvevő és további 24 könyv- és oktatáskutató kiállító volt jelen, akiknek a regisztrálását, tájékoztatását, a konferencia teljeskörű lebonyolítását 16 fő szervező és 71 önkéntes segítette, akik közül 20 főt a Nemzeti Művelődési Intézet delegált az Intézet és partnerszervezetei munkatársai közül. A Nemzeti Művelődési Intézet önkénteseinek toborzásában az Országos Önkéntes Szakmai Központ segítette a szervezőket Sipos Andrea központvezető és munkatársai közreműködésével. A szakmai programok koordinálása mellett a szervezők és önkéntesek látták el a társas estek lebonyolítását is, amelyek között a hétfői este az A38-as partyhajó volt a fiatal kutatók kikapcsolódásának terepe. Kedden a nyitó fogadás a Bálna Kulturális Központban zajlott kötetlen beszélgetés és operadallamok kíséretében. A szerdai (EERA és WERA) vezetőségi zártkörű fogadásoknak a Gellért Hotel, majd a konferenciát záró fogadásnak a Magyar Nemzeti Múzeum adott helyet. Itt néptánc bemutató és táncház zárta a programsorozatot, amely a Berény Néptáncgyűttes közreműködésével valósult meg. A táncprodukció szervezésében Dombi Ildikó, a Nemzeti Művelődési Intézet Módszertani Főosztályának vezetője segítette a szervezőcsapatot.

2016-ban az ECER-t Dublinban rendezik meg a University College Dublin közreműködésével, amelyet a 2015-ös budapesti ECER záróünnepségén Dr. Theo Wubbels, az EERA vezető elnöke hivatalosan is bejelentett.

A Nemzeti Művelődési Intézet által delegált szervezők és önkéntesek:

Babosné Eszes Dóra
Balogh Judit Anikó
Bán Edit
Deák Orsolya
Dudás Katalin
Furulyás Katalin
Holemonné Nagy Erzsébet
Hornyák-Pálmai Éva
Izer Boglárka Noémi
Józsa Márta
Juhász-Nagy Ibolya
Kígyósi Imre
Máté Krisztina
Novák Erzsébet
Pálinkási Réka
Rimaszéki Rita
Sánta Zoltán Endre
Scher Noémi
Szabó Pál
Varga-Sipos Andrea

FELHÍVÁS PUBLIKÁLÁSRA

A folyóirat magyar elnevezése: Kulturális Szemle

A folyóirat műfaja: interdiszciplináris online tudományos folyóirat

A folyóirat angol elnevezése: Cultural Review

A publikálás feltételei:

1. A Kulturális Szemlébe bárki publikálhat, aki az alábbi feltételeknek megfelel.
2. A Kulturális Szemlébe a kultúra tágabb értelmezési témakörébe tartozó írásokkal lehet nevezni, azonban elsődlegesen a közművelődés és a közösségi művelődés témakörében, illetve az ezekkel kapcsolatba hozható témákban várjuk az írásokat. A beküldött írásokkal kapcsolatosan elvárás, hogy tematikailag a Kulturális Szemle küldetésnyilatkozatához igazodjanak.
3. A Kulturális Szemlébe a tudományos etika betartásával, a tudományos hivatkozási és bibliográfiai rendszer elveinek alkalmazásával lehet publikálni (formai megoldását a honlapon elérhető publikációs sablon keretében adjuk meg).
4. A Kulturális Szemlébe magyar nyelvű tanulmányokat várunk rövid, angol nyelvű absztrakttal a publikációs sablon alapján. A szerkesztőbizottság angol nyelvi különszám megjelentetését külön meghirdeti és alapján kezdeményezni fogja.
5. A Kulturális Szemlében elsősorban ún. első közlések fogadhatók el, ettől csak szerkesztőbizottsági döntés értelmében térünk el. A más nyelven megjelent, de a Kulturális Szemlébe leadott nyelven még nem publikált írások első közlésnek minősülnek.
6. A Kulturális Szemle tanulmányait minden esetben a szerző nevének megjelölése nélkül két független lektor bírál, akik közül az egyik lektor általában a szerkesztőbizottság tagja, a másik lektor pedig más, a tudományos közéletből felkért személy. A felkért lektorok mindegyike tudományos fokozattal rendelkezik, és a hazai kulturális életben ismert, elismert kutató. Amennyiben az egyik bíráló nem fogadja el a tanulmányt közlésre, a másik bíráló pedig elfogadja, akkor harmadik bíráló kijelölésére kerül sor.
7. A Kulturális Szemlébe leadott publikációkat csak a 3. pontban jelzett, elérhető publikációs sablonban elkészítve fogadjuk el. Min. terjedelem 8.000 karakter, max. terjedelem 25.000 karakter. Ettől csak kivételes esetekben térhet el a szerkesztőbizottság.
8. A publikálás díjtalan mindkét fél részéről: sem a publikációt megjelentető Nemzeti Művelődési Intézet, sem a szerző nem tartozik díjazással a publikáció megjelentetésért.
9. A publikáló a tanulmányának publikálásra történő beküldésével hozzájárul, hogy a szerkesztőbizottság a Kulturális Szemlét (és benne a beküldött tanulmányokat) elektronikus formában honlapján, és más, szakmai és tudományos honlapokon (pl. Magyar Elektronikus Könyvtár, Magyar Folyóiratok Adatbázisa) közzétegye.
10. A publikációk leadása folyamatosan történik, és évente min. 4 alkalommal kerül elbírálásra. Az elbírálási határidők a honlapunkon nyomon követhetők. A tanulmányok beküldésének elektronikus levelezési címe, és a szerkesztőbizottság elérhetősége: ksz@nmi.hu. A folyóirat publikációs sablonja elérhető a kultuszemle.nmi.hu honlapon.

IMPRESSZUM

Kulturális Szemle

online interdiszciplináris tudományos folyóirat
2015. évi 2. szám (II. évfolyam 2. szám)

Nyilvántartási száma: CE/32671-2/2014 Nemzeti Média-és Hírközlési Hatóság
ISSN: 2416-2329

Tárgyköre: művelődéstudomány-kultúra

Alapító: Nemzeti Művelődési Intézet

1011 Budapest, Corvin tér 8.

Felelős kiadó: Polyák Albert, mb. főigazgató

Online elérhetőség: kultszemle.nmi.hu

Email: ksz@nmi.hu

Főszerkesztő:

Dr. Juhász Erika

A szerkesztőbizottság tagjai:

Dr. Barabási Tünde

Dr. Kleisz Teréz

Dr. Kállai Ernő

Dr. Maróti Andor

Dr. Szabó Péter

Dr. T. Molnár Gizella

Dr. Viola Tamasova

Dr. Vehrér Adél

Szerkesztőségi titkár:

Izer Boglárka